

de Kanttekening

MAART 2025 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €7,49

Vrij, moedig & inclusief

Onderzoeksrapport: zorgbestuurders moeten discriminatie aanpakken

Journalist Chris de Ploeg:
'Fascisme en liberalisme zijn
diep verweven'

Gesleutel aan
gezinshereniging zorgt voor
onrust bij vluchtelingen

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

Maart 2025
Jaargang 8 - nr. 84

UITGEVER
De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR
Mehmet Cerit

REDACTIE EN EINDREDACTIE
Tayfun Balcik, Mariska Jansen
en Majorie van Leijen

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE
Mariska Jansen, Tayfun Balcik,
Majorie van Leijen, Mehmet Cerit,
Ewout Klei, Leontine Vreeke,
Ewoud Butter, Kirsten van den Hul,
Reyis Kurt, Thomas von der Dunk,
Abdelkader Benali, Ahlam Benali,
Arjan van Westen

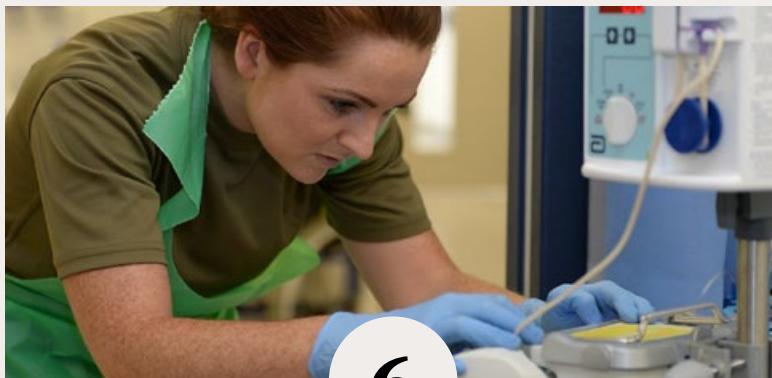
BEELD COVER
Beeld: Wikimedia Commons

CONTACT / INFORMATIE
010-2013740
info@dekanttekening.nl
www.dekanttekening.nl

Vrij, moedig & inclusief

De uitgave van dit blad wordt
mede mogelijk gemaakt door:

IMAA Accountancy & Advies B.V

6

Onderzoeksrapport: zorgbestuurders moeten discriminatie aanpakken

● OP DE COVER

18

‘Steeds meer Palestijnen worden van hun land verdreven’

● SAMENLEVING

● OP DE COVER

06 Onderzoeksrapport: zorgbestuurders moeten discriminatie aanpakken

13 Wanneer komen we in opstand?
- Leontine Vreeke

● SAMENLEVING

08 Albanese: ‘We moeten blijven strijden voor Palestina’

14 Journalist Chris de Ploeg:
‘Fascisme en liberalisme zijn diep verweven’

10 Simone Weil verloor haar geloof in maatschappelijke vooruitgang

18 ‘Steeds meer Palestijnen worden van hun land verdreven’

12 De aanval op cultuur gaat vaak met piepkleine stapjes
- Kirsten van den Hul

21 Het begin van de ondergang van Amerika

28

Is Amerika nog ons grote voorbeeld? Dit vindt ons panel

● SAMENLEVING

42

Nieuwe Pioniers: Iraanse wil Nederlandse bruiden laten schitteren

● WERELD

Yassin Akouh beschrijft de koloniale geschiedenis van Marokko en de Rif

● SAMENLEVING

38

● NIEUW IN NEDERLAND

- 22 Kort nieuws
- 24 Gesleutel aan gezinshereniging zorgt voor onrust bij vluchtelingen

● SAMENLEVING

- 28 Is Amerika nog ons grote voorbeeld? Dit vindt ons panel

● INTERVIEW

- 30 Duurzaamheid mag geen eliteproduct zijn, vindt kunstenaar Wouter Stroet

- 33 Bisschop Budde verdient een standbeeld - Thomas von der Dunk

- 34 Ibram X. Kendi: 'Trump wil raciale ongelijkheid in stand houden'

● COLUMN

- 36 Theater is geen plek voor haat - Abdelkader Benali
- 37 Mijn zoon wil naar een middelbare school zonder wapens - Ahlam Benali

● WERELD

- 38 Yassin Akouh beschrijft de koloniale geschiedenis van Marokko en de Rif

- 41 Het woningtekort is de schuld van onze politici, niet van statushouders - Tayfun Balcik

● SAMENLEVING

- 42 Nieuwe Pioniers: Iraanse wil Nederlandse bruiden laten schitteren
- 46 'We moeten het vertrouwen in de politiek herstellen'

In het kort.

Ombudsman: Almere schond grondrechten moslims

ALMERE HAVEN, 2019. BEELD: PIXABAY

De ombudsman van metropoolregio Amsterdam heeft de gemeente Almere bekritiseerd ipv het heimelijke onderzoek naar moskeeën, dat in 2021 aan het licht kwam, meldt Omroep Flevoland.

Volgens ombudsman Munish Ramlal is de gemeente 'ernstig nalatig' geweest bij de bescherming van de grondrechten van de moslimgemeenschap in Almere.

In 2021 onthulde NRC dat er in meerdere gemeenten een omstrede onderzoek naar moskeeën werd uitgevoerd door onderzoeksbureau NTA, in opdracht van de NCTV. Destijds stond de huidige premier, Dick Schoof, aan het hoofd van de NCTV.

De geheime onderzoeken vonden plaats zonder enige kennis van de betrokken partijen, die vaak ook lange tijd fungeerden als samenwerkingspartner in de strijd tegen radicalisering, zoals in Delft. De ombudsman is kritisch over het geheime optreden van de gemeente. In het onderzoek *Op glad ijs. Mensenrechten onder druk bij veiligheidsonderzoeken* staat bijvoorbeeld dat hierdoor de handel en wandel van de gemeente niet gecontroleerd kon worden door de gemeenteraad, mede omdat de onderzoeksresultaten 'exclusief' in handen bleven van het particuliere onderzoeksbureau NTA.

Meerdere fundamentele rechten van de Almeerse moslims zouden op deze manier geschonden zijn. ●

Fonda Sahla, nieuwe columnist bij de Kanttekening

Voormalig Kamerlid Fonda Sahla (D66) gaat maandelijks een column schrijven voor *de Kanttekening*. De geboren Hagenees zet zich al lange tijd in voor zorgverbetering, kinderopvang en kansengelijkheid.

Sahla begon haar politieke carrière in 2018 als gemeenteraadslid voor D66 in Den Haag. In 2021 maakte ze de overstap naar de landelijke politiek, waar ze ruim twee jaar Kamerlid was voor D66.

Haar belangrijkste wapenfeit als Kamerlid was een initiatiefnota voor 'inclusieve zorg'.

'Ik heb weleens uitdagend gezegd dat de huidige zorg vooral is ingericht op de middelbare witte man. Bij hen ligt de aandacht. Over de witte man gaat het in de opleidingen, in de studieboeken. Maar iedereen heeft toch recht op goede zorg? Man, vrouw, lhbt, mensen met een migratieachtergrond', schreef ze destijds.

Ook zet Sahla zich in voor gelijke kansen voor moslima's bij de politie. Zo deelde ze enkele jaren geleden een foto vanuit een politieauto. 'Om de politie van iedereen en voor iedereen te realiseren, moeten wij religieuze uitingen toestaan in het politie-

FONDA SHALA

uniform. Dit draagt direct bij aan de diversiteit en inclusie binnen de politieorganisatie', aldus Sahla. In haar columns zal ze dieper ingaan op diversiteit en inclusiviteit op de werkvloer en hoe er 'echt' ruimte moet worden gemaakt. ●

Na aanslag in Zweden groeit kritiek op berichtgeving: waarom geen terroristisch motief?

Nederlanders van kleur zetten vraagtekens bij de berichtgeving over de aanslag in Örebro. Bij de aanval kwamen elf mensen om op een school waar veel migranten de taal leerden. De 35-jarige vader, Rickard Andersson, zou tijdens de aanval hebben geroepen: 'Ga weg uit Europa'.

Ook vinden critici de stilte bij extreemrechtse partijen verdacht. 'Waarom is het nu stil bij meneer Wilders? Niets te zien op X... volledige stilte', schrijft Anis Jadib op LinkedIn. Hij deelt een filmpje waarin hij zich afvraagt of 'witte mensen' geen 'terroristen' kunnen zijn.

Bij een snelle rondgang langs Nederlandse media valt op: 'Het Zweedse Örebro is in shock na de schietpartij op een school voor volwassenen waarbij dinsdag elf mensen omkwamen', schrijft *Reformatorisch Dagblad*. 'Einzelfganger en kluizenaar: eerste details over vader van schietpartij Zweden', kopt het *Algemeen Dagblad*. De *Telegraaf* schrijft: 'Dader van Zweedse schoolmoordpartij was werkloze kluizenaar met sociale problemen: Als kind was hij anders'. Bij internationale westerse media zoals BBC, CNN en Sky News zijn de termen die gebruikt worden niet veel anders. Het gaat om een 'schietpartij', gepleegd door een 'eenling' die problemen zou hebben. Geen van deze media spreekt over een 'terrorist' of noemt de etnische achtergrond van de Zweed.

Eerder vermeldde Trouw wél de nationaliteit van

MENSEN VERZAMELEN ZICH BIJ EEN SCHOOL IN ÖREBRO, ZWEDEN, EEN DAG NADAT DAAR BIJ EEN SCHIETPARTIJ ELF MENSEN OM HET LEVEN KWAMEN. BEELD: JONATHAN NACKSTRAND/AFP

een verwarde man die een 11-jarig meisje in Nieuwegein neerstak. PVV-leider Wilders greep die moord toen zelfs aan om Syriërs te deporteren, omdat hij ten onrechte dacht dat de dader een Syriër was. Selectieve waarneming komt vaker voor aan de extreemrechtse kant van het politieke spectrum. Na de aanslag in Maagdenburg zei Elon Musk dat alleen de Alternative für Deutschland (AfD) Duitsland nog kon redden. ●

De rechtsstaat wankelt

MEHMET CERIT

Hoofdredeacteur / Directeur.

De parlementsverkiezingen in Duitsland blijken niet de aardverschuiving waar velen bang voor waren. CDU/CSU werd de grootste partij en de 'Brandmauer' tegen Alternative für Deutschland wordt niet neergehaald. Wel werd de extreemrechtse AfD, die nauwlettend in de gaten wordt gehouden door de Duitse veiligheidsdiensten, de tweede partij van Duitsland.

Op de avond van de verkiezingsuitslag nodigde CDU-leider Friedrich Merz, naar alle waarschijnlijkheid de nieuwe bondskanselier, de Israëlische premier Benjamin Netanyahu alvast uit. Hij negeerde daarmee het arrestatiebevel van het Internationaal Strafhof tegen Netanyahu wegens oorlogsmisdaden in de Gazastrook. 'Het is compleet absurd dat een Israëlische premier Duitsland niet kan bezoeken', verklaarde Merz zijn verwerpelijke daad.

Ook de Verenigde Staten lappen internationale afspraken en normen aan hun laars. Donald Trump maakt de Russische dictator Vladimir Poetin salonfähig en omarmt diens retoriek. Eensgezind werken de twee machtige leiders aan een vredesovereenkomst over Oekraïne zonder Oekraïne. En zonder Europa erbij te betrekken. Volgens Trump is de Oekraïense president Zelensky plotseling een dictator. Oekraïne is de oorlog begonnen, niet Rusland, meent Trump. De wereld op zijn kop.

Zijn vertrouwen en wapenbroeder, miljardair Elon Musk, zet

'Als statushouders niet met voorrang doorstromen, zijn zij per definitie kansloos op de woningmarkt'

met DOGE (Department of Government Efficiency) de kettingzaag in het ambtelijk apparaat van de federale overheid en de fundamenten van de democratische rechtsstaat. Hij ruïneert de levens van duizenden ambtenaren. Maar dit is alweer oud nieuws, want dagelijks komen er wapenfeiten bij in deze zwarte politieke komedie.

En Nederland? Ook hier is de toestand zorgwekkend. Zo presenteerde PVV-minister Marjolein Faber onuitvoerbare asielwetten, die ze, ondanks adviezen van de Raad van State, weigert aan te passen. Haar collega-minister Mona Keijzer (BBB) kwam met het wetsvoorstel om statushouders geen voorrang meer te geven bij sociale huurwoningen. Onze redacteur Tayfun Balcik schreef hierover een rake column: *Het woningtekort is de schuld van onze politici, niet van statushouders*. Gemeenten, waaronder Amsterdam, Utrecht, Den Haag en de gemeente Westervolde, waar het aanmeldcentrum van Ter Apel ligt, noemen de wet onmenselijk. De azc's zitten al overvol. Als statushouders niet met voorrang doorstromen, zijn zij per definitie kansloos op de

woningmarkt. Ze kunnen er niets aan doen dat ze zich niet op hun achttiende hebben ingeschreven voor sociale huur, ze woonden hier toen nog niet.

En om de politieke dystopie compleet te maken: precies op het moment dat Keijzer bekendmaakte de voorrang af te schaffen, lanceerde minister Faber het idee om gemeenten 30.000 euro te geven wanneer zij statushouders onderbrengen. Hoe tegenstrijdig wil je het hebben?

En daar blijft het niet bij. De rechterlijke uitspraak over de drie islamitische sprekers op de Ramadan Expo – zij mochten niet geweigerd worden – werd door het kabinet met protestkreten onthaald: ze 'baalden van de uitspraak' en zouden alles op alles zetten om de optredens alsnog te verhinderen. De druk op de rechtspraak is zo ernstig dat een officier van justitie, de deken van de Amsterdamse orde van advocaten en het hoofd van de rechtbank gezamenlijk een opiniestuk schreven in De Telegraaf. 'Toga dragers worden bedreigd en rechterlijke uitspraken worden afgedaan als slechts een mening', schrijven ze. Hun boodschap? De

rechtsstaat wankelt.

Het is niet makkelijk om in deze tijd het hoofd koel te houden. De wereld verkeert in chaos, en democratie en rechtsstaat staan onder druk. In mijn omgeving hoor ik van veel mensen dat ze deze ontwikkelingen op de voet volgen. Docenten, ouderen, journalisten, ambtenaren, politieagenten, huisartsen, ondernemers en vele anderen maken zich zorgen over de toekomst, vooral die van hun kinderen.

Gelukkig is de ramadan hier. Voor mij is dat een periode van bezinning, zelfdiscipline en solidariteit. Ramadan dwingt tot introspectie, tot het stilzetten van de waan van de dag en het herontdekken van morele ankers in een tijd van verwarring. Het is een oefening in zelfbeheersing, een herinnering dat ware kracht niet ligt in luidruchtige retoriek of populistische spierballentaa, maar in het vermogen om eigen verlangens te beteugelen en rechtvaardigheid boven eigenbelang te plaatsen.

Tegelijkertijd is ramadan een maand van verbondenheid. Waar politieke leiders muren bouwen en wetten maken die de zwaksten treffen, nodigt deze maand uit tot vrijgevigheid. Het delen van een maaltijd, de iftars die mensen van verschillende achtergronden samenbrengen, herinnert eraan dat solidariteit geen politieke keuze zou moeten zijn, maar een morele plicht. Ware verandering komt van binnenuit, door dialoog en wederzijds begrip. Misschien is dat precies wat Europa nu nodig heeft: minder verdeeldheid en meer ontmoeting. •

Op de cover.

Onderzoeksrapport: zorgbestuur aanpakken

Discriminatie in de zorg zorgt voor oneerlijke kansen. Sommige patiënten krijgen hierdoor niet de juiste zorg, en ook zorgmedewerkers hebben er last van. Toch wordt dit probleem in veel zorginstellingen niet erkend. Er is vaak geen duidelijk plan om het aan te pakken, concluderen onderzoekers Ewoud Butter en Sharon Polak in een nieuw rapport.

● EWOUDBUTTER

Over discriminatie in de zorg verscheen onlangs het rapport *Het systeem verandert niet vanzelf: de rol van bestuurders en toezichthouders tegen discriminatie*. Wij schreven dat samen met partner Critical Mass. Daarbij stelden we enkele cruciale vragen. Hoe gaan zorgbestuurders en toezichthouders om met discriminatie binnen hun organisatie? Voelen zij zich verantwoordelijk? En wat hebben ze nodig om daadwerkelijke verandering in gang te zetten?

Sommige organisaties ontwikkelen met succes diversiteits- en inclusiebeleid. Vaak echter blijft de verantwoordelijkheid voor zulk beleid liggen bij medewerkers voor *diversity, inclusion & governance* (DIG). Deze hebben geen formele macht en kunnen daardoor weinig invloed uitoefenen op strategische beslissingen.

Discriminatie niet hoogste prioriteit

Voor ons onderzoek hebben we tien van de meest invloedrijke zorgbestuurders en toezichthouders geïnterviewd en een enquête gehouden onder nog eens tien anderen. We hebben hen uitgekoken op basis van hun functie, netwerk en invloed op het beleid.

Nog niet eerder is er onderzoek gedaan naar de perspectieven van deze bestuurders en toezichthouders. Zelden zijn de mensen met de meeste invloed in

de zorg zo direct bevestigd over hun rol bij het bestrijden van discriminatie. De openheid waarmee de geïnterviewde bestuurders over dit thema spraken, verraste ons positief. Velen erkenden dat ze zoekende waren en dat het onderwerp binnen hun organisatie niet altijd de hoogste prioriteit had. Een aantal gaf toe dat het thema in bestuurlijke netwerken nauwelijks leeft. Zoals een van de geïnterviewden zei: 'Als je hierover collega-bestuurders spreekt, vibreert het nauwelijks. Dat valt mij op.'

Vervolgens moeten bestuurders ervoor zorgen dat er structureel onderzoek wordt gedaan naar discriminatie en dat er een toegankelijk en veilig registratiesysteem komt. Zonder cijfers en data blijft discriminatie onzichtbaar en ontbreekt de basis om effectief beleid te ontwikkelen.

Daarnaast is het onderwerp moeilijk bespreekbaar. Veel bestuurders geven aan zich ongemakkelijk te voelen bij termen als (institutioneel) racisme of discriminatie en vermijden het gesprek hierover liever. Dit hangt ook

of ongelijke behandeling van medewerkers, speelt ook institutionele discriminatie een grote rol in de zorg. Sommige organisaties gebruiken zelfs nog protocollen die uit de koloniale tijd komen. Daarnaast houden ook ingebouwde structuren en beleid de interne ongelijkheid in stand. Dat alles speelt ook een rol bij werving en selectie, medische protocollen en toegang tot zorg.

Zorgbestuurders hebben de macht en de verantwoordelijkheid om deze vormen van institutionele discriminatie aan te pakken. Maar dat vraagt om meer dan goede intenties en mooie woorden over inclusie. Het vereist actief leiderschap, het nemen van verantwoordelijkheid en structurele veranderingen in beleid en cultuur.

Van bewustwording naar actie

Ons onderzoek laat zien dat bestuurders en toezichthouders meerdere stappen kunnen zetten om discriminatie binnen hun organisatie structureel aan te pakken. Allereerst moeten ze expliciet erkennen dat discriminatie ook binnen hun organisatie voorkomt. Dit betekent dat ze openlijk benoemen dat dit een probleem is en dat ze zich daar verantwoordelijk voor voelen.

Daarnaast moeten organisaties discriminatie goed registreren en monitoren. Zonder cijfers en meldingen blijft het probleem immers onzichtbaar en is er geen basis voor effectieve interventies. Dit betekent dat organisaties niet alleen moeten kijken naar incidenten, maar ook naar bredere

'Organisaties moeten expliciet erkennen dat discriminatie ook bij hen voorkomt'

Erken dat discriminatie een probleem is

Opvallend genoeg hebben de meeste zorgbestuurders geen goed beeld van de mate waarin discriminatie binnen hun organisatie voorkomt. Dit komt vooral doordat veel zorginstellingen discriminatie niet systematisch registreren. Als er geen meldingen zijn, nemen zij al snel aan dat het probleem niet bestaat. Maar dat er weinig meldingen binnenkomen, betekent niet dat discriminatie er niet is.

Zorginstellingen kunnen een eerste belangrijke stap zetten door te erkennen dat discriminatie een probleem is binnen hun organisa-

samen met het gebrek aan diversiteit aan de top. De meeste bestuurders hebben zelf geen ervaring met discriminatie of uitsluiting en herkennen daarom niet altijd de impact ervan op hun medewerkers en patiënten. 'De top van mijn organisatie is volledig wit, terwijl onze patiëntenpopulatie enorm divers is. Dat kan niet meer', laat een van de zorgbestuurders blijken.

Hardnekkige institutionele discriminatie

Naast individuele ervaringen met discriminatie, zoals racistische opmerkingen van patiënten

ders moeten discriminatie

BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

patronen, zoals ongelijkheid in doorstroom en beloning.

Ook het creëren van een veilige werkomgeving is essentieel. Medewerkers moeten zich zonder angst kunnen uitspreken over discriminatie en uitsluiting. Organisaties moeten meldingen serieus nemen en opvolgen. Dit vereist niet alleen een helder meldsysteem, maar ook actieve betrokkenheid van leidinggevenden om een cultuur van openheid te stimuleren. Daarnaast is het cruciaal dat bestuurders en toezichthouders zelf als rolmodel voor inclusief leiderschap optreden. Dit betekent dat diversiteit en inclusie een integraal onderdeel vormen van het bestuurlijke beleid en de strategische agenda.

Een ander belangrijk punt is dat organisaties kritisch moeten kijken naar de samenstelling van hun bestuur en raad van toezicht.

‘Discriminatie in de zorg verdwijnt niet vanzelf’

Zolang deze organen een sterk homogene samenstelling hebben, blijven blinde vlekken bestaan en blijven institutionele uitsluitingsmechanismen in stand. Instellingen moeten die bestaande patronen in hun werkwijze voor werving en selectie doorbreken en bewust zoeken naar kandidaten

met diverse achtergronden. Dat is een noodzakelijke voorwaarde om als zorgsector inclusiever te worden.

Tot slot vraagt de aanpak van institutionele discriminatie om een bredere vorm van samenwerking. Zorginstellingen kunnen dit probleem namelijk niet alleen oplossen. Er is bijvoorbeeld een belangrijke rol weggelegd het onderwijs, waar nu nog onvoldoende sprake is van kansengelijkheid. Zo toonde onderzoeker Lianne Mulder aan dat er grote kansenongelijkheid bestaat in de selectieprocessen van geneeskundestudies. Hierdoor hebben kandidaten met een niet-Europese achtergrond, zoals mensen van Turkse of Marokkaanse afkomst, veel minder kans om toegelaten te worden tot deze studies, zelfs als ze op andere vlakken net zo goed

of beter presteren dan hun Europese leeftijdsgenoten.

Leiders moeten veranderen

Discriminatie in de zorg verdwijnt niet vanzelf. Het is geen probleem dat je kunt afschuiven op medewerkers voor diversiteit en inclusie of werkgroepen zonder echte macht. Verandering begint bij de mensen die de besluiten nemen en de organisatiecultuur bepalen. De bestuurders die meewerkten aan ons onderzoek hebben laten zien dat er wel degelijk bereidheid is om discriminatie aan te pakken, maar dat dit pas echt effect heeft als het een bestuurlijke prioriteit wordt.

De vraag is niet of zorgbestuurders iets moeten doen, maar wat hen nog tegenhoudt om daar vandaag mee te beginnen. ●

Albanese: 'We moeten blijven st'

Francesca Albanese, VN-mensenrechtenrapporteur, sprak laatst in een volle Dominicuskerk in Amsterdam. 'Ik zal me blijven uitspreken over het onrecht in Gaza tot ik mijn laatste adem uitblaas.'

● TAYFUN BALCIK

Voor aanvang van de lezing is de sfeer op de Spuisstraat gespannen. Pro-Palestijnse demonstranten en pro-Israëlische tegenbetogers staan lijnrecht tegenover elkaar. Verwensingen klinken van de ene kant, terwijl de andere groep met Israëlische vlaggen en protestborden paraat staat. De politie houdt de partijen uit elkaar. Later op de avond escaleert de situatie wanneer pro-Palestijnse activisten slaags raken met de politie.

Strakke gezichten

De spanning buiten de kerk heeft zijn weerslag op het publiek binnen. Strakke gezichten, veel

beveiliging, en zonder aanmelding en identiteitskaart kom je niet binnen. De lezing trekt veel jonge mensen aan, voornamelijk studenten met keffiyeh-sjaals om, handig tegen de kou in de kerk.

'We houden een zero-tolerancebeleid aan', zegt de moderator vooraf. 'Iedereen is vrij om de eigen mening te verkondigen,

maar wanneer er racistische, seksistische, homofobe, transfobe, islamofobe en antisemitische uitingen worden gedaan, zal diegene uit de zaal worden verwijderd.'

Een paar keer wordt er aan de deur gebonkt en zijn scanderende activisten te horen. 'We zijn getuige van een genocide die wordt

Albanese heeft veel tegenstanders die haar voor 'antisemit' uitmaken. Op de dag van de lezing werd ook bekend dat de Tweede Kamer op het laatste moment een uitnodiging ingetrokken had.

'Dat maakt niet uit hoor', reageert ze laconiek, maar heeft wel een verrassing in petto. 'Omdat ik zo'n smerige, vuile vrouw ben, ga ik morgen toch naar het parlement', zegt ze met een brede glimlach, waarop de zaal losbarst van enthousiasme en haar weer een staande ovatie geeft.

Ze heeft dan al zeker een uur bijna non-stop gepraat over 'het onrecht' in Gaza, over wat genocide inhoudt en hoe ze omgaat met kritiek. 'Nee, niet iedereen hoeft dood om over genocide te spreken', zegt ze met een nagebootst geïrriteerd stemmetje. Ook doet ze een boekje open over *settler-colonialism*, waarbij kolonisten land innemen en de oorspronkelijke bevolking verdringen.

'Ik snap niet waarom mensen zo boos worden als het over kolonisme gaat, ze hoeven alleen maar de geschriften van de stichters van Israël, zoals Herzl en Ben-Gurion, te lezen; die hebben het voortdurend over een koloniaal project en de kolonisatie van Palestina', zegt Albanese.

De moderator zit erbij en kijkt ernaar. Net als de toeschouwers in de zaal, die lang moeten wachten voordat ze een paar vragen mogen stellen.

'Sorry dat ik veel grapjes maak. Het is mijn manier om met de situatie om te gaan, anders word ik gek'

gelivestreamd en we zijn medeplichtig aan wat er in Gaza gebeurt', stelt de moderator, die ook denkt dat het wankele bestand tussen Hamas en Israël niet lang meer zal standhouden.

Hij wijst naar de wapenhandelaars die miljarden zouden hebben verdiend, terwijl gruwelijkheden dag in dag uit worden goedgepraat door het Westen. 'Dat we hier kennis van nemen is niet genoeg, we moeten handelen', meent hij en bouwt de spanning verder op voor de grote ster van de avond.

Staande ovatie

Francesca Albanese krijgt een staande ovatie en het duurt eventjes voordat ze kan spreken. Ook zij is gespannen. 'Sorry dat ik veel grapjes maak. Het is mijn manier om met de situatie om te gaan, anders word ik gek', zegt ze later op de avond.

Voortdurende herinnering

Over het Palestijnse geweld waarmee Israëliërs te maken krijgen, is Albanese totaal niet verrast. 'Je kunt van mensen die beroofd worden niet verwachten dat ze hun land zomaar afstaan', zegt ze. 'Het geweld is een reactie op het koloni-

0-PALESTINADEMONSTRANTEN LOPEN NAAR DE DOMINICUSKERK IN AMSTERDAM. BEELD: TAYFUN BALCIK

'rijden voor Palestina'

alisme van Israëliërs', meent Albanese, die de Palestijnen in Palestina een 'voortdurende herinnering' aan de Israëliëse zonden noemt. 'En daarom moeten de Palestijnen worden uitgewist', voegt ze toe.

Ook het Westen krijgt er flink van langs. 'In plaats van Israël tot de orde te roepen, heeft het Westen de Israëliëse razernij alleen maar meer mogelijk gemaakt. Onze politici zijn als herten die in shock zijn en geen poot verzetten.'

'Onze politici zijn als herten die in shock zijn'

FRANCESCA ALBANESE SPREEKT IN DE DOMINICUSKERK IN AMSTERDAM. BEELD: FATMA BULAZ

Dan maant ze zich direct tot het publiek.

'De enige reden dat Palestijnen niet volledig zijn uitgewist in Gaza, komt door het verzet van de Palestijnen zelf én de protesten die plaatsvinden.'

Ze steekt de aanwezige studenten een hart onder de riem. 'Ik

weet dat jullie vermoeid zijn, maar we moeten doorgaan en onze rechten en de wet gebruiken om een verandering te forceren. Een goddelijke interventie gaat de situatie voor Palestijnen niet veranderen. We moeten ervoor strijden. We mogen niet opgeven', zegt Albanese.

De mensenrechtenadvocaat wordt door pro-Israëliërs in de extremistische hoek geduwd, omdat ze de aanslagen van Hamas op 7 oktober niet zou hebben veroordeeld. 'Dat klopt niet, ik heb 7 oktober veroordeeld', zegt ze. 'Maar 7 oktober maakt het 75-jarige onrecht niet ongedaan.'

oorlogen die voor 7 oktober in Gaza werden gevoerd. Alleen in 2023, voor 7 oktober, waren er al honderden Palestijnse en tientallen Israëliëse doden.'

Ze richt zich nogmaals tot het Westen. 'Palestijnse doden tellen niet. Er wordt niet naar omgekeken. Er is geen empathie. Er was geen empathie voor de Joden honderd jaar geleden. En er is nu geen empathie voor de Arabieren.'

Het publiek in de kerk is getuige van een 'sterke vrouw', zoals de moderator aan het begin van de avond meerdere malen heeft gezegd, die revolutionair voor verandering pleit. Albanese weet dat het niet makkelijk is, maar gelooft er wel in. 'Eerst negeren ze je, dan lachen ze je uit. Vervolgens schreeuwen ze naar je en vallen ze je aan. Maar uiteindelijk win je', zijn haar laatste woorden van de avond. ●

'Ik heb 7 oktober veroordeeld'

Geen empathie

Ze somt cijfers van het onrecht op: 'Er waren al duizenden Palestijnse doden gevallen in de vijf

BEELD: TAYFUN BALCIK

Simone Weil verloor haar geloof in

De gelijkenissen tussen de jaren dertig, de tijd van Simone Weil, en nu worden steeds duidelijker. Frits de Lange schreef een nieuw boek over de Franse filosoof. 'Ze was messcherp in haar analyses van macht.'

● MARISKA JANSEN

Frits de Lange noemt de belangstelling die er is voor het leven en denken van Simone Weil opvallend. Hij publiceerde onlangs het boek *In alles tot het uiterste* over de Franse filosoof, die slechts vierendertig jaar werd.

Jaren geleden schreef de emeritus hoogleraar ethiek ook al een boek over 'de sterke, onafhankelijke vrouw die scherp nadacht over de tijd waarin ze leefde', maar dat sloeg veel minder aan.

Volgens De Lange is haar actualiteit nu veel duidelijker, omdat onze samenleving steeds meer begint te lijken op die van de jaren

dertig – de tijd waarin Weil volwassen werd en het nationaalsocialisme opkwam. 'Veel mensen zien parallellen tussen toen en nu: de opmars van autoritaire leiders zoals Trump en Wilders roept vergelijkingen op met de dreiging die Weil meemaakte.'

In wat voor tijd leefde ze?

'Simone Weil werd in 1909 geboren in Parijs en stierf in 1943 in Londen, in ballingschap. Als Joodse vrouw moest ze tijdens de oorlog vluchten uit Parijs, samen met haar ouders en broer. Via Marseille en New York kwam ze uiteindelijk in Londen terecht, waar ze bureauwerk verrichtte voor het Franse verzet onder generaal De Gaulle. Daar schreef ze over de wederopbouw van Frankrijk na de oorlog. Maar Weil zorgde erg slecht voor zichzelf: ze

at nauwelijks en ontwikkelde tuberculose, waaraan ze uiteindelijk overleed.'

Simone Weil is bekend om haar scherpe politieke analyses, vertelt De Lange. 'Ze had een sterk rechtvaardigheidsgevoel en zette zich in voor de arbeidersklasse,

macht heeft, die ook zal gebruiken om nog méér macht te krijgen. Daarom vond ze het essentieel om tegenmacht te organiseren.'

Hoe ziet die tegenmacht eruit?

'Volgens Weil hoeft tegenmacht niet altijd met geweld te worden geboden. Een samenleving kan bijvoorbeeld massaal weigeren mee te gaan in een onderdrukkend systeem. Ze gebruikt het beeld van de hefboom, als je die maar slim genoeg plaatst kan het

'Ze zag macht als een natuurwet die lijkt op zwaartekracht'

SIMONE WEIL

ondanks haar eigen gegoede afkomst – haar vader was arts en ze had gestudeerd aan een elite-universiteit in Frankrijk.

'Al in 1932 verbleef ze zes weken in Berlijn om het nationaalsocialisme van dichtbij te bestuderen. Daar raakte ze teleurgesteld in de socialistische en communistische partij, die niet opgewassen zijn tegen Hitler. Vanaf dat moment verloor ze haar geloof in maatschappelijke vooruitgang.'

Weil was messcherp in haar analyses van macht, zegt De Lange. 'Ze zag macht als een natuurwet die lijkt op zwaartekracht: als macht niet wordt tegengewerkt, leidt dat onvermijdelijk tot de verplettering van zwakken. Haar bijna cynische conclusie was dat iedereen die

machtsoverwicht opgeheven worden', vertelt De Lange.

'Ze had aanvankelijk gehoopt dat de arbeidersbeweging – geïnspireerd door Karl Marx – die tegenmacht zou vormen. Maar in de jaren dertig zag ze hoe de communistische beweging zich onder invloed van Moskou aan Stalin onderwierp en weigerde samen te werken met de sociaaldemocraten tegen Hitler. Dat was voor haar een keerpunt: we redden het niet.'

'In 1936 sloot ze zich, net als heel links Europa, aan bij de strijd tegen Franco in de Spaanse Burgeroorlog. Aan haar rol als vrijwilliger kwam abrupt een einde toen ze per ongeluk in een pan met hete olie stapte en gewond raakte.'

Religieuze ervaringen

In de jaren 1936 en 1937 had Weil

in maatschappelijke vooruitgang

een aantal religieuze ervaringen, zegt De Lange. 'Ze zag een nieuwe vorm van tegenkracht, iets wat zij het licht noemde – een kracht die in staat is om de zwaartekracht van macht te weerstaan. Ze gebruikte het beeld van een plant die naar het licht groeit en vond dat mensen zich op dezelfde manier moesten openstellen.'

'Wat die religieuze ervaringen precies inhielden, heeft ze nooit volledig onthuld. Maar ze beïnvloedden haar diep en brachten haar dichterbij de mystiek. Na haar dood werd haar dagboek uitgegeven als *Wachten op God*, wat haar postuum beroemd maakte. Ze zag een voortdurende strijd tussen goedheid en de verpletterende kracht van macht. Die tegenstelling loste zich nooit volledig op in haar denken.'

Uiteindelijk vervangt Weil haar activisme voor aanvaarding, zegt Frits de Lange. 'Ook als je de wereld niet kunt veranderen moet je haar toch liefdevol aanvaarden zoals ze is, was haar gedachte.'

Diepe menslievendheid

In zijn boek vergelijkt De Lange Weil met Etty Hillesum, de Joodse schrijfster die eveneens een spirituele ontwikkeling doormaakte en een diep empathisch vermogen had. Beiden stierven in de oorlog, terwijl ze hun dood hadden kun-

SIMONE WEIL IN 1921, 12 JAAR OUD.

'Ook als je de wereld niet kunt veranderen moet je haar toch liefdevol aanvaarden'

nen voorkomen. Hillesum weigerde onder te duiken, omdat ze het lot van haar volk wilde delen. Weil hongerde zichzelf uit, een patroon dat ze al in haar jeugd had ontwikkeld. 'Ze at niet meer dan een werkloze arbeider kon betalen en weigerde in Londen meer te eten dan een Londenaar met zijn voedselbonnen kon krijgen', zegt De Lange.

Die combinatie van grootsheid, diepe menslievendheid en zelfdestructie was fascinerend en tragisch tegelijk. Ook Simone de Beauvoir, haar tijdgenoot in Parijs, was onder de indruk van Weil. Ze vond haar een beetje een rare

vrouw, maar 'met een hart dat klopte door het hele universum.'

Een bekende anekdote illustreert dit, zegt De Lange. 'Terwijl De Beauvoir op een zonnige lentedag door de Jardin du Luxembourg wandelde, stormde Weil op haar af, volledig ontzet: 'Weet je wel dat er in Shanghai op arbeiders wordt geschoten?' Ze leefde zonder filters en liet de hele wereld en het lijden van anderen bij zich binnenkomen. Uiteindelijk bezweek ze eraan.'

Frits de Lange, In alles tot het uiterste. Het leven en denken van Simone Weil, Ten Have, 192 blz., €22,99

KIRSTEN VAN DEN HUL

De aanval op cultuur gaat vaak met piepkleine stapjes

De kanarie in de kolenmijn, dat zijn de kunsten. Want als cultuur onder vuur ligt, weet je dat ook andere mensenrechten niet veilig zijn.

We zien het in Israël, waar de politie deze maand een bekende boekwinkel binnenviel wegens 'het verstoren van de openbare orde'. Israëliëse agenten haalden de winkel overhoop, namen boeken in beslag en arresteerden eigenaar Mahmoud Muna en zijn neef Ahmed Muna.

We zien het ook in Oekraïne, waar volgens een recent rapport van UNESCO sinds de Russische invasie, deze week precies drie jaar geleden, 476 monumenten, musea, kerken en bibliotheken door Rusland werden beschadigd of verwoest. En dit is slechts het topje van de ijsberg – het werkelijke aantal ligt waarschijnlijk nog vele malen hoger.

We zagen het eerder in de oorlog na het uiteenvallen van Joegoslavië in de jaren '90, waar onder meer in Dubrovnik doelbewust erfgoed werd vernietigd – wat uiteindelijk leidde tot een aanklacht bij het Joegoslavië-tribunaal. We zagen het in Afghanistan, waar de Taliban in 2001 de eeuwenoude Boeddha's in de Bamiyanvallei opbliezen. En

'Geen wonder dat radicaal-rechtse, ultranationalistische of conservatieve krachten de culturele sector willen controleren'

we zagen het in Syrië, waar IS in Palmyra de tempel van Bel met de grond gelijk maakte, en ook Assyrische monumenten in Nineveh en Nimrud compleet verwoestte.

Maar nog vaker gebeurt de aanval op cultuur niet met bommen en granaten, maar met veel geniepiger wapentuig: beleid. Meestal gaat dat niet in één keer, maar met piepkleine stapjes. Het in diskrediet brengen van kunstenaars en journalisten ('linkse hobby', 'tuig van de richel'). Het veranderen van beleidsprioriteiten of wetgeving. Het afschaffen van diversiteitsbeleid, meer nadruk op folklore en traditie. Het steeds verder dichtdraaien van de subsidiekraan. Het

inperken van vrije expressie. En, in het ergste geval, het benoemen van bondgenoten op belangrijke posities. Zo werden in Italië onder neofascist Meloni al verschillende sleutelfiguren vervangen, waaronder de directeur van de biënnale van Venetië, directeurs van verschillende musea en podia en een aantal journalisten bij publieke omroep RAI. Ook in Orbán's Hongarije liggen cultuur en vrije pers al jaren onder vuur, net als in Turkije en Egypte. Volgens de meest recente World Press Freedom Index van Reporters Without Borders is er in driekwart van de onderzochte landen (138 in totaal) sprake van propaganda of desinformatie door de overheid.

'Pas op: de cultuur kortwieken gaat sneller dan je denkt', waarschuwde een Poolse collega. Ze vertelde dat ze na jaren afbraakbeleid onder de vorige rechts-nationalistische regering met moeite de cultuursector weer op volle kracht proberen te krijgen. Het veranderen van beleid, subsidiekaders en wetten door de vorige regering ging daarentegen verrassend snel. 'Binnen een jaar of anderhalf hadden ze de sector afgebroken. En opbouwen gaat altijd een stuk langzamer dan slopen.'

Cultuur is identiteit, cultuur is verzet, cultuur is verbeeldings-

kracht. Geen wonder dus dat radicaal-rechtse, ultranationalistische of conservatieve krachten de culturele sector willen controleren. Niet voor niets voert de PVV al jaren een kruistocht tegen kunst, cultuur en vrije pers en niet voor niets maakt internationale culturele samenwerking deel uit van de ongekende bezuinigingsronde die minister Klever onlangs aankondigde op het ontwikkelingsbudget. Hetzelfde zien we in Amerika gebeuren, waar Trump met veel tamtam het voorzitterschap van het John F Kennedy Center overnam. 'Geen dragshows meer, of andere anti-Amerikaanse propaganda', schreef hij op Truth Social.

'En toch blijven we werken', zei een Oekraïense museumdirecteur die ik ontmoette tijdens een bezoekersprogramma. De collectie lag inmiddels veilig ingepakt in de kelder, en dat was maar goed ook, want de Russische bombardementen bleven doorgaan. Maar nog steeds organiseerden ze activiteiten voor kinderen, bewoners en studenten. 'Dit is wie we zijn. Dat kunnen ze ons niet afnemen.'

Laat deze veerkracht ons tot voorbeeld zijn. En laten we waakzaam blijven. Cultuur verdient het om beschermd te worden, juist nu. Want cultuur is wat ons herinnert dat we mensen zijn. •

LEONTINE VREEKE

Wanneer komen we in opstand?

Wanneer zeggen we: genoeg is genoeg? Wanneer komen we in opstand tegen deze gekte? Zijn we met zijn allen beland in een realiteit die al in 1949 werd voorspeld in het boek 1984 van George Orwell? Een toekomst waarin de overheid iedereen in de gaten houdt en bepaalt wat we mogen denken en zeggen?

Trump laat zien waar het naartoe gaat: geen tegenspraak toegestaan. Hoewel er protesten zijn in de VS, is het niet genoeg om de afbraak te stoppen. Transgenders worden buitengesloten, noodprogramma's voor de armen verdwijnen, en Amerika zet stappen die op de lange termijn schade aanrichten.

En helaas zien we dit ook in Nederland gebeuren.

Hulpprogramma's worden gekort: minder geld voor ontwikkelingshulp, terwijl de rijken bevoordeeld worden. Het stemgedrag van de VVD en de BBB in de Eerste Kamer spreekt boekdelen: het tegenhouden van de verhoging van het minimumloon laat zien dat zij niet van plan zijn om wat zogenaamd elders bespaard wordt, hier aan de kwetsbaren te geven.

Ook hier wordt de geldkraan

dichtgedraaid als je als individu of organisatie te lastig bent voor het kabinet. Kijk naar de motie van JA21 om Extinction Rebellion (XR) hun ANBI-status te ontnemen, een status die belastingvoordelen biedt aan goede doelen. Ja, hun acties zijn soms hinderlijk, maar demonstreren is een fundamenteel recht.

Of kijk naar de oproep van de Tweede Kamer (lees: Wilders) om burgemeester Femke Halsema te ontslaan – iets waar hij helemaal niet over gaat. Opnieuw veel

lawaaï, terwijl de feiten anders liggen. Halsema werd juist verkozen tot de beste lokale bestuurder van 2024, geroemd om haar integriteit, communicatie en zelfreflectie. Eigenschappen waar Wilders nog veel van kan leren, als hij meer dan één letter per keer zou kunnen gebruiken.

In al deze gevallen lijkt er sprake van politieke willekeur.

Net zoals bij onze geliefde minister van Asiel en Migratie, mevrouw Faber. Die, zoals we weten, zo daadkrachtig optreedt en alles glashelder uitlegt – zon-

der de hulp van een woordvoerder, natuurlijk!

Voor de duidelijkheid: Minister Faber besloot zonder onderbouwing om VluchtelingenWerk ruim 20 miljoen euro te korten, terwijl deze organisatie een wettelijke taak uitvoert in opdracht van het Rijk. Haar argument? VluchtelingenWerk houdt zich alleen met vluchtelingen bezig. Je zou toch denken dat een minister van Asiel en Migratie daar blij mee zou zijn. Maar in haar parallelle realiteit kan je ook een echtpaar dat al 17 jaar in Nederland woont, zonder enige band met Oekraïne, uitzetten naar Oekraïne. Daar moeten ze maar een veilige plek zoeken.

Misschien is dit niet 1984, maar eerder kafaiaans? Een regering die onlogisch, verwarrend en frustrerend beleid voert.

Wat ik zie, is dat onder het mom van 'zelfbehoud' en 'het beschermen van onze cultuur' politieke keuzes worden gemaakt die niet menselijk zijn. Ze zijn niet eerbiedig, niet empathisch en in sommige gevallen zelfs in strijd met de Rechten van de Mens en onze Grondwet.

Ik kijk met smart uit naar protest en opstand. Het moet toch een keer komen?

Waar is het medicijn tegen deze waanzin? En wie schrijft het recept uit voor dit kabinet? ●

Journalist Chris de Ploeg: ‘Fascisme verweven’

Het klassieke verhaal over de Tweede Wereldoorlog is de strijd van het ‘vrije Westen’ tegen de totalitaire nazi’s. Maar dit verhaal klopt niet, vindt de auteur en journalist Chris de Ploeg. ‘Fascisme en liberalisme zijn hecht met elkaar verbonden en hebben hun wortels in het kolonialisme.’

● EWOUT KLEI

De Ploeg (1994) schrijft voor *De Groene Amsterdammer*, *Het Parool* en *One World* over diverse thema’s, waaronder dekolonisatie, klimaatrechtvaardigheid en racisme. Ook is hij fractiemedewerker bij De Vonk, een Amsterdamse lokale partij die zich heeft afgesplitst van BIJ1. Zijn pas verschenen boek *De grote koloniale oorlog*, uitgegeven bij Starfish Books, moet het eerste deel worden van een trilogie. Dit deel gaat over de Tweede Wereldoorlog, een oorlog die De Ploeg beschouwt vanuit het perspectief van het kolonialisme en de strijd daartegen. Het tweede boek zal over de Koude Oorlog gaan, deel drie over ons huidige tijdsgewricht.

‘In *De grote koloniale oorlog* onderzoek ik hoe de Tweede Wereldoorlog niet op zichzelf stond, maar onderdeel was van een bredere, langdurige koloniale strijd’, vertelt De Ploeg. ‘Ik begin het boek in 1492, het jaar dat Christopher Columbus Amerika binnenviel, en behandel veel van de belangrijkste revoluties, oorlogen en genociden van de afgelopen vijfhonderd jaar. De Tweede Wereldoorlog vormt de centrale lens van mijn analyse, niet alleen uit historische interesse, maar ook om een beter begrip te krijgen van de wereld waarin we nu leven. We beschouwen de oorlog als moreel ijkpunt, maar de structuren die aan deze

oorlog ten grondslag lagen – kolonialisme, racisme en uitbuiting – zijn veel dieper geworteld in de westerse geschiedenis dan vaak wordt erkend.’

De Ploeg kreeg het idee voor dit boek nadat hij had geschreven over de Dodenherdenking op 4 mei. ‘De Joodse slachtoffers van de Holocaust staan centraal bij die herdenking, maar dat is pas sinds de jaren zestig zo. De Roma en Sinti, die ook door de nazi’s structureel werden uitgemord, zijn nog veel langer vergeten. De focus van de Dodenherdenking lag aanvankelijk bij de Nederlandse soldaten en de verzets-

gen, dus besloot ik van het grotere verhaal een boek te maken. En nu worden het drie boeken.’

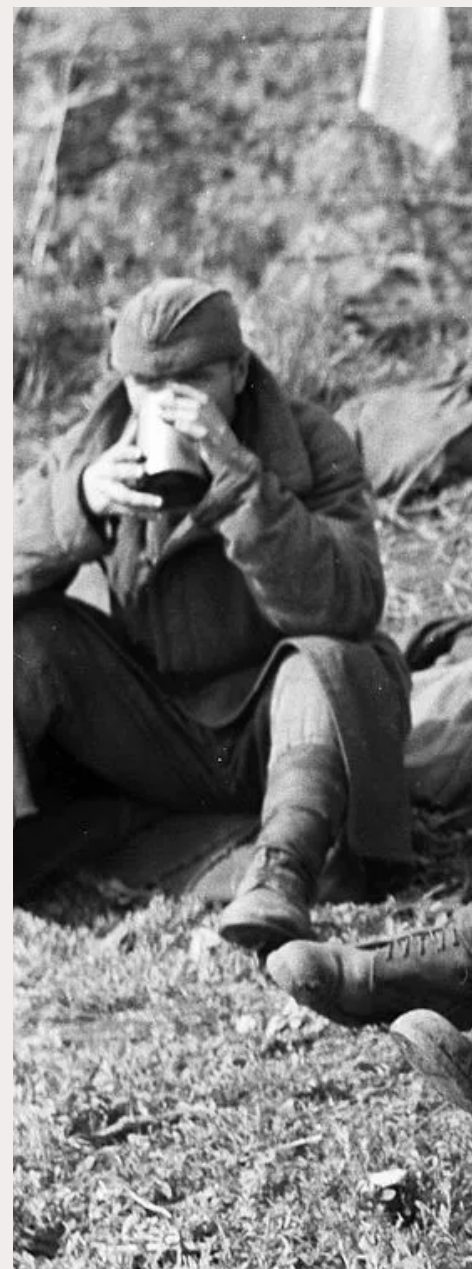
De Franse filosoof Jean-Louis Vullierme stelt in zijn boek *De spiegel van het Westen* (2015) dat het nazisme geen uitzondering was, maar een mainstream uiting van de westerse cultuur. Sluit u daarbij aan?

‘Ik ken het boek, maar moet toegeven dat ik het niet heb gelezen. Als ik een inspiratie moet noemen, zou ik eerder *Aimé Césaire’s Discourse sur le colonialisme* noemen, dat overigens al in 1950 werd gepubliceerd. Mijn idee is inderdaad

‘In liberale kringen is het bon ton om communisme en fascisme op één hoop te gooien als totalitaire ideologieën’

strijders. Ook herdenken we de soldaten die vielen in latere oorlogen. Opmerkelijk, want hun slachtoffers herdenken we dan weer niet. Dit zette me aan tot nadenken over de onderliggende structuren, en dat mondde uit in een lang essay. Ik kon alleen een kortere versie gepubliceerd krij-

niet volstrekt origineel; dit perspectief is in de gekoloniseerde wereld altijd *common sense* geweest. Mahatma Gandhi, om een bekend voorbeeld te noemen, vergeleek de nazi’s met de Britten. Mijn boek gaat echter niet alleen over de culturele en racistische dimensie van deze geschiedenis,

maar ook over de klassenstrijd. Die zijn namelijk fundamenteel met elkaar verbonden.

‘Zo zie je dat tijdens de opkomst van het kolonialisme ook de onderklasse van Europa gigantisch werd uitgebuit, onteigend en onderdrukt. Kapitalistische landen hadden koloniën

isme en liberalisme zijn diep

RUSSISCHE SOLDATEN TIJDENS DE TWEDE WERELDOORLOG. BEELD: WIKIMEDIA COMMONS

nodig voor hun bedrijven, maar later ook om intern een volksopstand te voorkomen. Vestigingskolonialisme was bijvoorbeeld een effectief antwoord op de werkloosheid in Groot-Brittannië, dat haalde de druk van de ketel af. Zo verwoorde Cecil Rhodes, wellicht de meest

invloedrijke Britse kolonist aller tijden, het letterlijk.

'Dat Duitsland, Italië en Japan zich zo agressief gedroegen, kwam mede doordat zij koloniarmer landen waren met tegelijkertijd grote kapitalistische bedrijven. Die snakten naar koloniale afzetmarkten, goedkope

arbeid en grondstoffen in de koloniën enerzijds, en een uitlaatklep voor de overvloedige Duitse onderklasse anderzijds. Linkse bewegingen waren daar dan ook een serieuze bedreiging voor de gevestigde orde. Fascisme is in essentie anticommunistisch, en dat is cruciaal:

fascisten waren fel tegen het communisme, mede omdat het antikoloniaal was.'

Maar communisten hadden toch zelf ook racistische en imperialistische trekken? Denk aan de uitspraken van Karl Marx over zwarte mensen en het antireligi-

euze beleid van veel communistische regimes.

‘Marx maakte een ontwikkeling door en werd later in zijn leven expliciet antikoloniaal. Vladimir Lenin ging daarin nog verder: hij schreef een boek waarin hij imperialisme beschreef als het hoogste stadium van het kapitalisme. Ook richtte hij een universiteit op in de Sovjet-Unie waar mensen uit de gekoloniseerde wereld werden opgeleid. De Sovjets financierden ook de Internationale Liga tegen Imperialisme en Koloniale Onderdrukking, een voorloper van de antikoloniale Bandungconferentie in 1955. Over het algemeen was het communisme de enige grote ideologie die structureel antikoloniaal was.

‘Fascistische schrijvers noemden communisten regelmatig ‘verraders’ van het witte ‘ras’, en associeerden het communisme met de onderdrukte groepen waar zij voor opkwamen, waaronder Chinezen, zwarte Amerikanen, en natuurlijk Joden. Nazi-orders om aan het Oostfront massaal Joden uit te moorden waren dezelfde orders die bevoelen om communisten uit te roeien. Het genocidale geweld van de nazi's tegen Joden en Slavische volkeren was diep vervlochten met anticommunisme.’

In hoeverre was nazi-Duitsland een koloniale macht? Het had toch geen overzeese koloniën?

‘Nazi-Duitsland koloniseerde Oost-Europa – dat zeiden ze ook letterlijk – en dat is wat schrijvers als Césaire een koloniale boemerang noemen. Het kolonialisme dat naar binnen keert. De Joods-Poolse jurist Raphael Lemkin, die het begrip genocide introduceerde, zag het Duitse imperialisme zelfs als de fundamentele drijfveer achter hun genocides.

‘Ze keken onder andere naar Amerikaanse en Britse koloniale modellen. De vernietigingsoorlog in Oost-Europa had sterke overeenkomsten met vestigingskolonialisme in de Verenigde Sta-

ten, waar de oorspronkelijke bewoners werden uitgeroeid door witte kolonisten. Adolf Hitler vergeleek de Duitse expansie naar het oosten expliciet met de Amerikaanse westwaartse expansie. Daarnaast waren de nazi-rassenwetten geïnspireerd door Amerikaanse segregatiewetten.

‘Er waren ook directe, biografische verbindingen met andere koloniale genociden. Denk bijvoorbeeld aan de genocide in Namibië tegen de Herero en de Nama onder het Duitse kolonialisme. Veel Duitse koloniale soldaten zouden later de nazipartij voeden. De top van de SS bezocht ook Italiaans Libië, waar de oorspronkelijke bewoners werden uitgemoord in vernietigingskampen onder Mussolini, en zij studeerden aan Italiaanse koloniale instellingen.’

U citeert in uw boek de eminente Afro-Amerikaanse burgerrechtenactivist W.E.B. Du Bois, die sympathiseerde met het Japanse keizerrijk, ondanks de wrede daden van het Japanse leger in China. Was dat geen ernstige misrekening van hem?

‘Inderdaad. Ik ben kritisch op Japan en benoem in mijn boek hun wrede koloniale politiek. Japan was een imperialistische mogendheid die de westerse koloniale tactieken kopieerde en daarvoor ook expliciet ‘wetenschappers’ naar Europa stuurde. De paradox is dat Japan niet wit was en daardoor wel een symbolische rol speelde in de strijd tegen westerse overheersing. De Japanse overwinning op Rusland in 1905 inspireerde bijvoorbeeld veel antikoloniale bewegingen, omdat het de mythe van witte superioriteit doorprikte.’

Zie je de geallieerden als ‘bad guys’ van de Tweede Wereldoorlog, omdat het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, België en Nederland koloniën hadden en de inheemse bevolking daar onderdrukten?

‘Zo zou ik het niet zeggen. Maar fascisme was wel een radicalisering van de koloniale traditie. In liberale kringen is het bon ton om communisme en fascisme op één hoop te gooien als totalitaire ideologieën. Maar feitelijk heeft het liberalisme veel meer met het fascisme gemeen. Beiden worden fundamenteel gedreven door ongelijkheid.

‘Neem de Britse premier Winston Churchill – van 1904 tot 1924 lid van de Liberal Party. Hij bewonderde lange tijd de Italiaanse dictator Benito Mussolini. Toch kwam het ondanks de overeenkomsten tussen liberalen en fascistten niet tot een daadwerkelijk verbond met nazi-Duitsland. Dat lag te gevoelig bij de publieke opinie. Maar via achterkamers werd duidelijk gemaakt dat Nazi-Duitsland van liberalen en fascistten de vrije hand zou krijgen in Oost-Europa. Tegelijkertijd investeerden westerse bedrijven uit de Verenigde Staten massaal in de Duitse oorlogseconomie.’

Maar de Sovjet-Unie sloot in augustus 1939 wél een verbond met nazi-Duitsland: het beruchte Molotov-Ribbentroppact.

‘Ja, dat was *Realpolitik* en moet zeker bekritiseerd worden. Maar het hele verhaal is wél dat de Sovjets eerst herhaaldelijk een pact aanboden aan Frankrijk en Groot-Brittannië, dat consistent werd afgewezen. Het Molotov-Ribbentroppact was een overlevingsstrategie, geen ideologische alliantie. Dankzij dit pact kon de Sovjet-Unie zich verder bewapenen en een bufferzone creëren in centraal Europa, waardoor de Nazi Blitzkrieg Moskou niet haalde voordat de winter toesloeg. Volgens sommige historici van de Tweede Wereldoorlog, zoals Geoffrey Roberts, was dat zelfs doorslaggevend voor het uiteindelijke verlies van de nazi's.

‘De nazi's voelden geen enkele ideologische verbintenis met de Sovjet-Unie. Sterker nog, aan de vooravond van de invasie in de

Sovjet-Unie schrijft de Duitse propagandaminister Goebbels in zijn dagboek dat zijn levensdoel eindelijk wordt vervuld, en Hitler dat met hem eens is. De reden dat ze toch eerst Frankrijk en de Lage Landen hadden veroverd, was uit angst voor een tweefrontenoorlog. Koloniale machten voerden immers ook constant oorlogen met elkaar, die waren in competitie. Daar was Hitler ook enorm gefrustreerd over.’

Toch kun je de Sovjets onmogelijk zien als de ‘good guys’. Ze bezetten na het sluiten van dit pact delen van Oost-Europa, om nog maar te zwijgen over de genocide op de Oekraïners, bekend als de Holodomor.

‘Mijn boek erkent zowel de prestaties als de misdaden van de Sovjet-Unie, die verzwijg ik zeker niet. In mijn boek noem ik de hongersnoden, de Grote Terreur en de deportaties. Maar ik stel ook de vraag: waarom is het zo gelopen? En waarom wilde de gehele westerse wereld de Sovjet-Unie vernietigen? Ik geef daar een genuanceerd antwoord op. Duidelijk is dat de repressie in de Sovjet-Unie vooral werd gedreven door oorlogsangst, niet de raciale hiërarchie van het Westen.

‘Ik laat ook zien dat de kasten met lijken van het koloniale kapitalisme eindeloos veel groter zijn dan die van het ‘reële bestaande socialisme’. Tussen 1880 tot 1920 stierven bijvoorbeeld ruim twee keer zoveel mensen in Brits-Indië door honger en ondervoeding dan het gecombineerde dodental van alle hongersnoden in de Sovjet Unie, maoïstisch China, Noord-Korea, het Cambodja van Pol Pot en het Ethiopië van Mengistu samen. Kolonisatie betekende vrijwel altijd een enorme toename van armoede, de-industrialisatie en vrijwel permanente ondervoeding. Op de lange termijn was het omgekeerde het geval in de Sovjet-Unie.

‘Dat laatste is vooral wat het Westen angst inboezemde, niet

de repressie. De Sovjet-Unie realiseerde sociale, culturele en economische rechten over de gehele linie. Sovjet-Centraal-Azië bijvoorbeeld, zou in levensverwachting, geletterdheid, toegang tot cultuur, huisvesting en gezondheidszorg, haar buurlanden mijlenver achter zich laten. Racisme werd strafbaar gesteld, onderdrukte talen en culturen werden massaal gesubsidieerd, en lonen en arbeidsvoorwaarden werden gelijk getrokken over alle Sovjet-republieken. Dat was een belangrijke inspiratiebron voor antikoloniale leiders.

‘Tachtig procent van de Duitse soldaten sneuvelden op het Oostfront – het was een gehaktmolen voor de Wehrmacht. Toch wordt de rol van de Sovjet-Unie in de oorlog vaak onderbelicht, mede door het westerse fervente anti-communisme, dat voortkomt uit de rol van communisten in antikoloniale-, arbeiders- en emancipatiebewegingen. De gehele, complexe en diverse geschiedenis van revolutionair links – met talloze verschillende stromingen in talloze landen – wordt vervolgens gereduceerd tot de ergste rampjaren onder Stalin, die op zijn beurt op de meest ongenueanceerde manier worden afgeschilderd als een kopie of bondgenoot van Nazi-Duitsland. Dat is een doorzichtige poging om de revolutionaire traditie te demoniseren en het ‘redelijke midden’ vrij te pleiten van zijn aanzienlijke rol in de opkomst van het fascisme.’

Iets anders: hoe kijkt u aan tegen de westerse aandacht voor de Holocaust?

‘De Holocaust verdient aandacht, maar de manier waarop die aandacht zich heeft ontwikkeld is historisch en politiek bepaald. De Holocaust wordt uniek gemaakt, in plaats van haar te plaatsen in de langere geschiedenis van kolonialisme en kapitalisme, die de nazi's zo expliciet heeft geïnspireerd. Op die manier zorgt het Westen dat het zichzelf geen spiegel hoeft voor

te houden.

‘Bovendien, pas vanaf de jaren zestig werd de Holocaust langzaamaan een centraal thema in het westerse collectieve geheugen, mede door het toenemende geopolitieke belang van Israël. Het proces tegen Adolf Eichmann in Jeruzalem in 1961 speelde daarbij een belangrijke rol, maar de echte kentering kwam na de Zesdaagse

met de nazi's samenwerkte.

‘Zulke sympathieën waren er in de islamitische wereld slechts in beperkte mate, en dan vooral op de rechterflank. Veel moslims vochten juist mee met de geallieerden: 600.000 moslims in het Britse leger, nog eens honderdenduizenden in het Franse leger en miljoenen meer in het Rode Leger. Sterker, het militaire offer van de islamitische Sovjetrepublieken in centraal

islamitische wereld ook niet was ontgaan, is dat de meest fanatieke flank van de zionistische beweging – de revisionisten – in de jaren dertig hechte banden had met Mussolini, inclusief een militaire trainingsbasis in Italië.

‘Het zionisme was voor de oorlog echter nog een marginale beweging onder Joden, die overwegend niet- of antizionistisch waren, en fel gekant waren tegen het fascisme. Als we het willen hebben over grootschalige collaboratie, kunnen we beter kijken naar de Nederlandse bovenklasse tijdens de Tweede Wereldoorlog. Onze eigen premier van nota bene vijf kabinetten, Hendrikus Colijn, was een groot fan van Mussolini, en riep in 1940 op om samen te werken met de Duitse bezetter. Joodse en communistische vluchtelingen uit Duitsland werden in de jaren dertig aan de Nederlandse grens zonder pardon teruggestuurd.’

‘Het is bijna alsof rechtse partijen vergeten zijn wie de Holocaust heeft uitgevoerd’

Oorlog van 1967, toen Israël het pan-Arabische socialisme van Nasser de genadeklap gaf.

‘Daarnaast wordt de Holocaust steeds vaker gebruikt door rechtse partijen als middel om migranten en moslims buiten de zogenaamd ‘judeo-christelijke’ samenleving te plaatsen. Wat extra bizar is, omdat Europese joden juist hun ‘gouden eeuw’ doormaakten onder de islamitische Moren (die eeuwenlang heersten op het Iberisch schiereiland, red.). Nadat christenen daar de macht veroverden, volgden ze Joden en moslims systematisch. Het is bijna alsof die rechtse partijen vergeten zijn wie de Holocaust heeft uitgevoerd.’

Wat vindt u van de sympathieën voor nazi-Duitsland in delen van de islamitische wereld? Islamcriticasters wijzen dikwijls naar Mohammad Amin al-Hoesseini, de grootmoefiti van Jeruzalem die

Azië en de Kaukasus – in aantal gesneuvelde soldaten – was waarschijnlijk groter dan dat van de Verenigde Staten en Groot-Brittannië bij elkaar.

‘De relevantie van de moefiti moet ook niet worden overdreven. Het was een opportunistische en incapabele leider die zijn positie vooral te danken had aan de verdeel-en-heerspolitiek van de Britten. De antisemitische propaganda van de grootmoefiti was dan ook een faliekante mislukking. Er vochten duizenden moslims mee met de nazi's, maar miljoenen aan de kant van de geallieerden. De moefiti kon zijn eigen volk niet eens meekrijgen. De meeste Palestijnse soldaten vochten mee met de Britten.

‘De nazi's waren zelf racistisch en zagen Arabieren als minderwaardig. Ze steunden de genocidale koloniale politiek van Mussolini in Libië, waar talloze moslims waren omgebracht in vernietigingskampen. Wat de

Uw boek bekritiseert de gangbare Nederlandse herinnering aan de Tweede Wereldoorlog. Wat is uw boodschap aan mensen die zich daar ongemakkelijk bij voelen?

‘Mijn boek is geen aanval op Nederland of Europa als geheel. Sterker, ik kom juist op voor de Europese onderklasse. Ik noem ook authentieke Nederlandse helden als Henk Sneevliet, en natuurlijk talloze Joodse revolutionairen, die een belangrijke rol hebben gespeeld in marxistische bewegingen.

‘Het verbinden van de Holocaust aan de koloniale geschiedenis doet ook niets af aan het leed van de Europese Joden, maar verweeft ons juist in een groter verhaal waarin ruimte ontstaat voor verbinding en solidariteit. Het helpt ons om te begrijpen waarom die massamoorden hebben kunnen plaatsvinden. Dat is essentieel om de juiste lessen te trekken voor de toekomst, en samen een betere wereld te kunnen bouwen.’ ●

‘Steeds meer Palestijnen worden

Kort na de afkondiging van het staakt-het-vuren in Gaza richtte Israël de aandacht op de Westelijke Jordaanoever. Voor vredesactivist Thomas van Gool is dit niets nieuws: ‘Geweld door kolonisten, huisuitzettingen en nieuwe nederzettingen gebeurt al jaren.’

● MAJORIE VAN LEIJEN

Thomas van Gool is projectleider Israël-Palestina bij vredesorganisatie PAX. Hij heeft in de Westelijke Jordaanoever gewoond en zet zich al jaren in voor duurzame vrede in het bezette gebied. Op dit moment lijkt deze vrede verder weg dan ooit. Het geweld nam sinds 7 oktober toe; er vonden minstens 1800 aanvallen door kolonisten plaats. 900 Palestijnen werden hierbij gedood.

Onlangs kwam de Oscar genomineerde film *No Other Land* uit. In deze film is te zien hoe de bezetting er uitziet voor een Palestijnse jongen, die bovendien bevriend raakt met een Joodse leeftijdsgenoot. Samen besluiten ze alles vast te leggen, dit doen ze twintig jaar lang. Ook PAX toont de film meerdere avonden, waar-

bij de zaal steeds bomvol zit. ‘Aan de ene kant ben ik blij dat er veel aandacht voor is. Aan de andere kant schrik ik zelf niet meer van wat je in deze film ziet’, zegt Van Gool.

Hoe moeten we de huidige ontwikkelingen in de Westelijke Jordaanoever dan wel zien?

‘Wat er gebeurt is in principe niet nieuw, maar het neemt wel toe.

Het aantal nederzettingen neemt toe en zo ook het aantal kolonisten in de Westelijke Jordaanoever. Afhankelijk van wie je wel en niet meeneemt, ligt dat aantal nu op 700.000 of daarboven. Het feit dat het aantal nederzettingen groeit, betekent ook dat er steeds meer Palestijnen van hun land worden verdreven. Voor de kolonisten worden bovendien speciale wegen gebouwd – de *settler only roads* – en

nationalistische, kolonistenpartijen in de regering. Dat is ook voor Israël echt iets nieuws. Dat zijn de Ben Gvir’s (minister van Nationale Veiligheid, onlangs opgestapt in reactie op het staakt-het-vuren in Gaza, red.) en de Bezalel Smotrich’s (minister van Financiën). Het feit dat zij nu in de regering zitten, verandert ook iets aan hoe die regering zich uitsprekt.

‘Zij hebben hun kans geroken tijdens de Gaza-oorlog. Belangrijke handelspartners als de Verenigde Staten en Europa hebben nauwelijks de druk opgevoerd om iets te veranderen aan hun beleid. In deze periode was er bovendien weinig aandacht voor de Westelijke Jordaanoever. In de tussentijd stond Ben Gvir zelf geweren uit te delen aan kolonisten. Kolonisten worden door de staat gesteund bij het verdrijven van hele gemeenschappen. Wat je ziet is dat de Westelijke Jordaanoever steeds meer gezien wordt als Israëliësch grondgebied. Iets wat de facto al geannexeerd is, maar nu nog op papier geannexeerd moet worden. Dat is het langetermijnplan van de regering, en dit plan krijgt nu kans van slagen.’

Wat gebeurt er als het op papier geannexeerd wordt? En wat gaan de Palestijnen daarvan merken?

‘Dan is het officieel Israëliësch land, net als wat met Oost-Jeruzalem is gebeurd. Dat zou betekenen dat er Israëliësch wetgeving geldt, terwijl de internationale consensus is dat de bezetting moet eindigen, iets wat ook in de Oslo-akkoorden staat. Wat dit in de praktijk zou veranderen, is nog maar de vraag. Israël bepaalt nu al het leven van de Palestijnen en dat zal niet veranderen.

Als je naar de toekomst kijkt, is het toch wel belangrijk. Nu is de

‘Het maakt Israël heel veel uit wat het Westen doet en vindt’

deze infrastructuur wordt steeds sneller uitgebreid.

‘Wat ook nieuw is, is de openheid van de Israëliësch regering over wat ze aan het doen zijn. In het verleden hielden de meeste regeringen nog wel de schijn op van een tijdelijke bezetting. Sinds 7 oktober zijn er ministers die helemaal openlijk zeggen: dit is ons land, de Palestijnen moeten weg. Ik chargeer een beetje hoor, voorgaande regeringen waren ook niet altijd op zoek naar vrede, maar nu is er veel meer openheid binnen de regering over de wens om het gebied te annexeren en te ontdoen van Palestijnen.’

Waarom is dat nu anders, denk je?

‘Allereerst zitten er nu voor het eerst echt rechtsextremistische,

THOMAS VAN GOOL. BEELD: GABRIËLA HENGVELD

van hun land verdreven'

OUDE PALESTIJNSE MAN LOOPT DOOR DE HEUVELS TEN ZUIDEN VAN HEBRON OP DE WESTELIJKE JORDAANOEVER. BEELD: THOMAS VAN GOOL

algemene opvatting in westerse landen dat er een tweestatenoplossing moet komen. Als de Westelijke Jordaanoever officieel wordt geannexeerd, is het de facto één staat. Waar moet die tweede staat dan nog komen?'

Is het überhaupt realistisch om naar een tweestatenoplossing te streven in een gebied dat zo gefragmenteerd is door nederzettingen, aparte wegen en checkpoints?

'Een tweestatenoplossing is inderdaad alleen mogelijk als de kolonisten zich terugtrekken en nederzettingen worden ontruimd.

Die fragmentatie is bewust zo gecreëerd. Uiteraard zijn er ook nederzettingen die ontstaan door fanatieke kolonisten die ook volgens Israëlische wetgeving illegale *outposts* creëren, die overigens later vaak alsnog gelegaliseerd worden, maar over het algemeen is het overheidsbeleid en worden nederzettingen strategisch geplaatst. Zoals bijvoorbeeld ten oosten van Jeruzalem, het smalste stukje van de Westelijke Jordaanoever. Daar zijn heel veel nederzettingen en als je die allemaal met elkaar verbindt, wat Israël nu al jaren aan het doen is, dan verdeelt je eigenlijk de Westelijke Jordaanoever in noord en zuid. Je ziet ook dat Jeruzalem door middel van wegen en nederzettingen wordt afgesloten van de Palestijnse dorpen en steden er omheen. Je kunt als het ware de strategische lijnen zien lopen, er wordt heel goed over nagedacht.'

Jij kunt dit vertellen omdat je er geweest bent en nog steeds regelmatig komt. Moet je er geweest zijn om het te begrijpen?

'Ik denk dat als je er bent, de bezetting ervaart, voelt, ziet en in alles merkt, je er inderdaad niet onderuit kunt. Wat niet wil zeggen dat dit de enige manier is om je bewust te

zijn van wat er gebeurt, of je ervoor in te zetten om het te veranderen. Je kunt luisteren naar verhalen van mensen of naar een film als *No Other Land* gaan, dat zou genoeg moeten zijn om er iets aan te willen doen.'

Maar dat is blijkbaar niet het geval. Kenmerkend in de film *No Other Land* is de scène waar Tony Blair langskomt in een van de Palestijnse dorpen, waarna opeens de sloop van het dorp door Israël werd gestopt. Waarom komt niet vaker een hoogwaardigheidsbekleder langs?

‘Dat vraag ik me ook weleens af, want ik denk echt dat druk van buitenaf de enige manier is. Het maakt Israël heel veel uit wat het Westen doet en vindt, dat blijkt uit het bezoek van Blair. De echte verandering moet natuurlijk van binnenuit komen, vanuit de Israëliërs in Israël heel makkelijk om niets te merken van het feit dat je in een apartheidsstaat woont. Dat jouw regering door heel veel mensen bekritiseerd wordt. Je kan gewoon je leven leiden, je kan gewoon normaal op vakantie gaan. De Palestijnen wonen achter een muur, je hoeft ze niet tegen te komen, je gaat er niet naartoe als je er niet hoeft te zijn. Daarom kan alleen die druk van buitenaf echt verandering brengen.’

Hoe zorg jij ervoor dat deze boodschap aankomt bij mensen in Nederland? Hoe zorg je ervoor dat het verhaal van de Palestijnen binnenkomt?

‘Door te blijven praten, door dingen te blijven delen maar ook door

te luisteren. Wat zit er nou bij mensen dat ze zich niet uitspreken tegen dit onrecht? Ik denk dat het heel vaak angst is. Er is bijvoorbeeld veel angst om voor antisemitie uitgemaakt te worden als je uitspreekt tegen Israël, zeker bij de oudere generaties. Bij hen leeft het

schuldgevoel over de Tweede Wereldoorlog sterker. De propaganda die is gebruikt bij de stichting van Israël als een Joodse staat heeft echt zijn sporen nagelaten: een land zonder volk, voor een volk zonder land.’

Het is ook voor een gedeelte racisme, denk ik. We denken minder over Palestijnen, moslims of het Midden-Oosten. Israël wordt juist gezien als een democratie, gelijk aan ons, wit of joods-christelijk. Dit terwijl er ook Palestijnse christenen zijn en je je

zou kunnen afvragen of Israël wel zo democratisch is als de helft van de bevolking niet dezelfde rechten heeft als de andere helft.

Het wordt wel minder, vooral onder jongeren. In mei vorig jaar heeft PAX een onderzoek laten

uitvoeren door Ipsos I&O naar hoe Nederlanders kijken naar het regeringsbeleid rondom Israël en Palestina. Daaruit blijkt dat meer dan de helft een kritischer beleid wil. Als je dat per leeftijd bekijkt, dan zie je echt een verschil tussen de oudere en jongere generaties.

Tegelijkertijd zijn er ook heel veel bedrijven die gewoon doorgaan met de handel met of in Israël. Een bedrijf als Booking.com bijvoorbeeld, dat verhuurt accommodaties in bezette gebieden en gaat daar gewoon mee door. Door middel van het rapport *Don't Buy into Occupation* hebben we inzichtelijk gemaakt om welke bedrijven het gaat en welke banken, verzekeraars en pensioenfondsen hierin investeren.’

Is er een kloof tussen wat burgers over Israël en Palestina denken en hoe politici hier mee omgaan?

‘Ja, zeker. Mensen nemen hun standpunten hierover vaak niet mee in het stembokje. Daar spelen heel andere kwesties. Dit terwijl echt niet iedereen die stemt op een partij die de koers van de Israëliërsche regering steunt dezelfde standpunten deelt.

We zien nu eigenlijk twee tendensen. Aan de ene kant verschuift de publieke opinie over Israël en worden steeds meer mensen zich bewust van het onrecht dat Palestijnen wordt aangedaan. De oorlog in Gaza kreeg heel veel aandacht, en daardoor gaan mensen toch uitzoeken wat er nog meer aan de hand is.

Aan de andere kant wordt het steeds moeilijker om de politiek te overtuigen. Het was nooit makkelijk, maar met de huidige samenstelling van de regering is het misschien wel lastiger dan ooit. Die druk vanuit de Tweede Kamer om structurele verandering voor elkaar te krijgen, zoals een eind aan de bezetting, ongelijkheid en apartheid, die is er eigenlijk steeds minder.’ •

‘We denken minder over Palestijnen, moslims of het Midden-Oosten’

EEN KIND SPEELT IN EEN AUTO IN DE BUURT VAN HEBRON. BEELD: THOMAS VAN GOOL

Het begin van de ondergang van Amerika

Op 11 september was ik bij wijlen Fethullah Gülen. Wij noemen hem Hocaefendi. Het nieuwe regime in Turkije was er toen nog niet. Toen ze aan de macht kwamen, noemden ze hem in eerste instantie ook Hocaefendi, maar later hebben ze hem omgedoopt tot *public enemy number one*. Ze kunnen nu feestvieren. Hocaefendi is niet meer.

● REYIS KURT

Hoe het ook zij, voor een stage was ik in Philadelphia. Een televisiemaker had kriskras door Amerika interviews afgenomen die naar het Turks vertaald moesten worden. Internet was nog niet ver ontwikkeld en van AI hadden we ook nog niet gehoord. Ik zei dat ik wel kon vertalen, aangezien ik per slot van rekening beëdigd vertaler Turks-Nederlands en vice versa was. Deze klus zou dus ook wel lukken.

Om de dertigtal interviews te vertalen stelde ik als voorwaarde om bij Hocaefendi in Camp Chestnut in de Pocono Mountains te verblijven. Ik kreeg een kamertje op de zolderverdieping. Daar deed ik twee uur per dag vertaalwerk en daar sliep ik. De rest van de dag draaide ik mee met het ritme van dit moslimklooster.

Op 11 september werd ik wakker op een zomerse dag. Op de gang hoorde ik mensen. Er zou iets gebeurd zijn. Vanaf mijn plek zag ik dat Hocaefendi naar de tv aan het kijken was. Er verschenen beelden van een vliegtuig dat tegen een gebouw was gebotst. Zoals ik vaak doe, bagatelliseerde ik dit ook. Een sportvliegtuigje zou wel gebotst zijn. Ik ging in de eetzaal ontbijten. Toen ik terugkwam, was de geschiedenis zoals u die kent begonnen. Een voor een stortten de Twin Towers in. Zoals heel Amerika was het bij Hocaefendi ook een shock.

‘Hij ging door met de boodschap dat het nodig is om het voortbestaan van Amerika te steunen’

We zaten daar en bleven naar de Samanyolu TV kijken. Een naaste van Hocaefendi schreef, op zijn instructies, een condolance. Even later zagen we dat het op de televisie werd voorgelezen.

Het programma bij Hocaefendi draait om de vijfmaaldaagse gebeden. Voor het gebed is er dit, na het gebed is er dat. De aanwezigen bereiden zich plechtig voor op het gebed. Nu was het anders. Mensen waren met aller-

lei zaken bezig. Familieleden van de aanwezigen maakten zich druk om het welzijn van hun dierbaren daar. Ik ging ook even weg om mijn ouders mee te delen dat ik niet in New York was.

Het werd tijd voor het mid-dagegebed. De mensen verzamelden zich niet. Hocaefendi ging door de gang om de mensen naar het gebed te roepen. Dat had ik niet eerder meegemaakt.

Na het gebed deed Hocaefendi aanstalten om naar zijn kamer te gaan. We stonden op. Hij ging een paar stappen, draaide zich weer om en sprak ons toe. Hij vertelde dat dit een enorme gebeurtenis was, dat deze gebeurtenis het begin van de ondergang van Amerika was, maar dat Amerika geen Sovjet-Unie is. Het zou niet zo snel gaan. Hij zei dat het 25 jaar kon duren. Hij vervolgde dat de alternatieven voor Amerika slecht waren. China en India hebben een minderwaardigheidscomplex en zij zullen de mensheid in ellende storten. Hij ging door met de boodschap dat het nodig is om het voortbestaan van Amerika te steunen.

Volgend jaar is het 25 jaar geleden dat deze uitspraken zijn gedaan. Laten we hopen dat de VS nog steeds een bron van stabiliteit kunnen blijven. ●

MANHATTAN MET BLAUWE LICHTSTRALLEN DIE DE PLEK VAN DE VERNIETIGDE TWIN TOWERS (WTC) MARKEREN. BEELD: PIXABAY

CvdRM: discriminatie door banken valt o

In 2024 valt discriminatie door banken en financiële instellingen op, meldt het College voor de Rechten van de Mens (CvdRM). Het openen van rekeningen wordt geweigerd en betalingen geblokkeerd.

Vorig jaar ontving het College 62 meldingen van dit soort, een relatief laag aantal op een totaal van 1.857 meldingen. Toch kwam deze vorm van discriminatie in voorgaande jaren niet zo specifiek naar voren. Het instituut besteedt er daarom uitgebreid aandacht aan en publiceerde eerder deze week een nieuw toetsingskader om instanties te helpen de juiste keuze te maken.

‘Het College oordeelde in meerdere zaken dat er sprake was van discriminatie op grond van ras of nationaliteit’, staat in het persbericht. Zo ging het bijvoorbeeld om een overboeking naar een persoon met een Arabische naam, waarbij de bank om meer informatie over deze persoon vroeg. Of een overboeking naar een persoon in Palestina, die door een Duitse

tussenbank werd geweigerd en door de Nederlandse bank niet nader werd onderzocht.

Financiële instellingen nemen dit soort maatregelen op basis van risicoprofilering: het risico dit iemand kwade zin heeft., legt het College uit. ‘Maar dit brengt grote risico’s op discriminatie met zich mee. Criteria zoals huidskleur, migratieachtergrond of een bepaalde herkomst zijn niet toegestaan. Maar ook criteria zoals taalvaardigheid, postcodegebied, religie of inkomenshoogte kunnen verboden zijn, omdat ze vaak te maken hebben met migratieachtergrond of etniciteit’, aldus de instelling.

Volgens het College moeten deze instanties meer doen om discriminatie op grond van ras en nationaliteit te voorkomen. Daarom bracht het op 28 januari een nieuw toetsingskader risicoprofilering

uit, bedoeld voor overheidsinstanties maar ook voor private bedrijven zoals banken.

Instanties en bedrijven moeten volgens dit kader twee toetsen uit-

voeren voordat ze een risicoprofilering toepassen: een criteriatoets, waarbij wordt gekeken naar onderscheid op grond van ras of nationaliteit, en een rechtvaardigingstoets.

Kabinet wil voorrang statushouder bij sociale huurwoning

WONINGEN VOOR STATUSHOUDERS AAN DE JUPITERKADE IN DEN HAAG. BEELD: FLICKR

Het kabinet wil een einde maken aan het versneld toewijzen van sociale huurwoningen aan statushouders. Vluchtelingen zouden achteraan in de rij moeten aansluiten, net als reguliere woningzoekenden.

Woonminister Mona Keijzer (BBB) verdedigt deze drastische verandering voor statushouders als een vorm van ‘gelijke behandeling’ met andere woningzoekenden. Hierdoor zouden kwetsbare groepen, zoals statushouders, jarenlang extra moeten wachten. Dit terwijl zij buiten hun eigen schuld om statushouder zijn geworden en dus nooit de kans hebben gehad om zich, net als

reguliere woningzoekenden, vanaf hun achttiende in te schrijven voor een sociale huurwoning. Gelijke kansen in de wachtrij zijn per definitie onmogelijk voor vluchtelingen. Sinds 2017 was de voorrang landelijk al afgeschaft door kabinet-Rutte III. Gemeenten hadden echter nog de mogelijkheid om binnen hun eigen gemeente toch voorrang te geven aan statushouders. Nu wil het kabinet met een wetswijzi-

op in 2024

BEELD: PIXABAY

Bij deze laatste moet de vraag worden gesteld of het doel van het onderscheid rechtvaardig is en de profilering daartoe geschikt, noodzakelijk en proportioneel is. •

afschaffen

ging ook die ruimte voor gemeenten verkleinen.

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) is kritisch. 'Door de afschaffing van de voorrang zal de doorstroming naar reguliere huisvesting bijna onmogelijk worden,' reageert de VNG. Ook woningcorporatiekoepel Aedes is verbaasd. 'Als statushouders langer in opvangcentra moeten blijven, kunnen ze moeilijker meedoen in de samenleving,' aldus Aedes tegen *Hart van Nederland*. •

Op deze pagina's brengt de Kanttekening nieuws in eenvoudig Nederlands, gevolgd door een interview met een nieuwe Nederlander. Zo willen we toegankelijk zijn voor mensen met een migratieachtergrond die de taal nog niet goed beheersen. •

PVV'er Boon geeft af op Turkse en Marokkaanse gastarbeiders

PVV-Kamerlid Maikel Boon ziet de 60-jarige migratiegeschiedenis van Marokkaanse en Turkse Nederlanders enkel als een 'kostenpost' voor Nederland en plaatst hen buiten de Nederlandse maatschappij. 'Als je naar netto en bruto kijkt, hebben deze migranten ons geld gekost', aldus Boon in de Tweede Kamer.

In de jaren zestig haalde Nederland massaal laagopgeleide arbeidsmigranten uit Turkije en Marokko', merkt de 43-jarige PVV'er Boon op. 'Tot op de dag van vandaag ondervinden we de gevolgen van dit beleid. Onze steden zijn onherkenbaar veranderd, onze veiligheid is afgenomen, woningen zijn voor veel Nederlanders onbereikbaar geworden en de kosten voor soci-

ale voorzieningen rijzen de pan uit.'

Mariëtte Patijn van GroenLinks-PvdA geeft enig tegengas tegen de uitsluitende terminologie. 'U zet deze mensen weg als mensen die alleen maar gebruik maken van voorzieningen. Kunt u niet eens een bespiegeling geven van wat de bijdrage is geweest voor Nederland en hoe belangrijk ze zijn geweest voor onze samenleving?'

PVV-KAMERLID MAIKEL BOON. BEELD: YOUTUBE

Daar heeft Boon geen boodschap aan. 'De bijstand bestaat inmiddels voor 56 procent uit niet-westerse migranten en nog eens 9 procent uit westerse migranten. Terwijl niet-westerse allochtonen slechts 15 procent van de Nederlandse bevolking uitmaken. Dus als je gewoon naar netto en bruto kijkt, hebben deze migranten ons geld gekost.'

Het is niet duidelijk waar deze cijfers op zijn gebaseerd. •

GGD in Amsterdam waarschuwt voor toename meisjesbesnijdenis

De GGD waarschuwt voor een toename van genitale verminking onder Amsterdamse meisjes, maar kan geen exacte cijfers verstrekken. Afdelingshoofd Enid van Ommeren koppelt de stijging aan 'migratiebewegingen', meldt stadszender AT5.

Het laatste onderzoek naar genitale verminking dateert van 2018. Uit een studie van Pharos en de Erasmus Universiteit bleek toen dat bijna 41.000 vrouwen in Nederland besneden waren.

Hoewel de GGD zegt dat dit aantal toeneemt, kunnen ze geen Amsterdamse cijfers overleggen. Van Ommeren constateert dat het in ieder geval 'veel' zijn. 'Het is kindermishandeling en daarom moeten we ons verenigen om ons daartegen te verzetten', zegt Van Ommeren, hoofd forensische geneeskunde bij de GGD in Amsterdam.

Meisjesbesnijdenis is in Nederland strafbaar, maar komt nog

voor in grote delen van de wereld, zoals Zuid-Amerika, Afrika en Azië.

In Nederland is er een netwerk van sleutelpersonen actief in de bestrijding van genitale verminking, waaronder mensen uit culturen waar vrouwenbesnijdenis voorkomt. 'Zij kunnen het gesprek aangaan binnen hun eigen gemeenschap', zegt Van Ommeren.

Mohsen Aly, een Egyptisch-Nederlandse sleutelpersoon, benadrukt tegen AT5 dat het onderscheid tussen cultuur en geloof belangrijk is. Volgens hem heeft het niets met geloof te maken. 'Wanneer we dat uitleggen, zet het mensen aan tot nadenken. Er wordt naar ons geluisterd.' •

DAM IN AMSTERDAM. BEELD: PIXABAY

Gesleutel aan gezinshereniging zo

Als het aan minister Faber ligt, worden de mogelijkheden voor vluchtelingen om zich te verenigen met hun familie drastisch ingeperkt. Gezinshereniging moet geloven aan het 'strengste asielbeleid' ooit. In hoeverre schuurt dit met fundamentele rechten van de mens?

● MAJORIE VAN LEIJEN

Gezinshereniging beperken is een van de speerpunten van het huidige kabinet. Onder het tweestatusstelsel, dat minister Faber voorstaat, zullen er weer twee categorieën vluchtelingen zijn; mensen die in eigen land niet veilig zijn om wie ze zijn en mensen die vluchten omdat de situatie in hun land niet veilig is.

Voor deze laatste groep wil de minister gezinshereniging een stuk strenger maken. Er moet een wachtperiode komen van twee jaar, voordat een aanvraag kan worden gedaan. Gezinshereniging moet zich beperken tot het kerngezin, meerderjarige kinderen vallen buiten de boot. Bovendien moet de aanvrager beschikken over een eigen woning en voldoende inkomen in Nederland. Deze veranderingen zouden niet alleen van toepassing worden op nieuwe, maar ook lopende aanvragen.

De Raad van State adviseerde

vorige maand om de wetten in deze vorm niet bij de Tweede Kamer in te dienen. Dit is ook het advies van de Adviesraad Migratie, een onafhankelijk adviescollege dat het kabinet en parlement adviseert over migratierecht en beleid. Hoewel niet duidelijk is of de minister deze adviezen ter harte

'Het stel woont in bij een Nederlands gezin in Den Haag'

neemt, is er al weer een ander voorstel gedaan dat de hereniging van familieleden nog verder kan dwarsbomen. Gemeenten mogen niet langer voorrang geven aan asielzoekers bij het toewijzen van sociale huurwoningen. Hierdoor zullen statushouders nog langer doorbrengen in asielzoekerscentra en nog langer moeten wachten voordat ze in aanmerking komen voor gezinshereniging. Volgens critici wordt het dan ook praktisch onmogelijk voor sommige vluchtelingen om hun familie naar Nederland te halen als deze plannen doorgang vinden.

Extra schrijnend

De aankondiging van plannen als deze zorgt voor veel onrust bij vluchtelingen in Nederland. Onder hen zijn Abdurrahman en zijn vrouw Öznur. In augustus 2022 vertrokken ze uit hun geboorteland Turkije, waar ze als leden van

de Gülen-beweging niet veilig waren. Ze lieten hun drie kinderen achter bij de ouders van Öznur. Zo konden zij hun leven voortzetten, totdat hun ouders in Nederland gesetteld waren. Zes maanden, maximaal een jaar hadden ze in gedachten.

Alles liep anders. Het duurde twee jaar voordat ze een verblijfsvergunning kregen. Een eigen woning hebben ze nog niet, het stel woont in bij een Nederlands gezin in Den Haag terwijl ze op de wachtlijst staan voor een woning in Lansingerland. Maar ze staan op de wachtlijst als gezin van twee. Vorig jaar juni dienden ze een aanvraag in voor gezinshereniging, maar er zit geen schot in de zaak. De maximale beslistermijn van zes maanden is reeds verstreken, maar het kan nog maanden duren voordat ze aan de beurt komen, vanwege de lange wachttijden van de Immigratie en Naturalisatiedienst (IND) op dit moment.

'We hebben onze kinderen nu al tweeënhalve jaar niet gezien. Dat is heel zwaar, ze worden volwassen zonder ons', vertelt Abdurrahman. Hij is voor zijn taalles naar Rotterdam gekomen en wil graag vertellen wat het met hem doet, vooral nu de regels nog strenger lijken te worden en deze ook lopende zaken zouden kunnen treffen. 'De lange wachttijden en het gebrek aan duidelijkheid over de verwerking van aanvragen maken de moeilijke omstandigheden waarin vluchtelingengezinnen verkeren alleen maar erger.'

Zijn kinderen zijn 14, 17 en 21. Zijn schoonouders zijn in de zeventig en kunnen de zorg eigenlijk nauwelijks dragen. 'De oudste twee kinderen studeren aan de universiteit, maar ze hebben een gebrek aan motivatie voor het leven door de onzekerheid over de

toekomst. Ze vragen ons steeds of ze hun opleiding af zullen maken in Turkije of binnenkort moeten vertrekken en daar heb ik geen antwoord op.

'Ze ervaren de puberteit in afwezigheid van hun ouders en hebben allerlei psychologische problemen die we niet precies kennen', vertelt hij verder. 'Laatst hoorde ik mijn dochter aan de telefoon met haar moeder huilen. Ze voelde zich eenzaam. Vanaf hier kunnen we haar niet troosten. Dat is echt pijnlijk.'

Abdurrahman heeft weinig vertrouwen in de procedure en dat is niet voor niets. Zijn eigen aanvraag liet 21 maanden op zich wachten, waarbij de regels steeds weer veranderden. 'Dan hadden we eindelijk een interview met de IND en werd deze op het laatste moment afgezegd, omdat het opeens mondeling moest. Hierdoor liepen we een jaar vertraging op.'

Ook toen hij en zijn vrouw eindelijk een verblijfsvergunning kregen, ging het niet als gepland. Deze zomer veranderden de voorwaarden voor meerderjarige kinderen, en dus voor hun 21-jarige dochter. Hierdoor liep de procedure weer vertraging op. Toen de beslistermijn van zes maanden voor de hereniging van zijn gezin vorige maand verstreek, besloten hij en zijn advocaat dan ook naar de rechter te gaan. Maar of dit zin heeft is nog maar de vraag. De wachttijden zijn momenteel vele maanden langer dan de wettelijke beslistermijn. Als de aanvraag is ingediend in juni 2024 begint de IND pas in september 2026 met de behandeling van de aanvraag, zo blijkt uit de website van de IND.

Sleutelen

De lange wachttijd is geen uitzon-

MARK KLAASSEN

orgt voor onrust bij vluchtelingen

ABDURRAHMAN EN ÖZNR HEBBEN HUN KINDEREN AL TWEEËNEENHALF JAAR NIET GEZIEN

dering, stelt Mark Klaassen. ‘De wachttijd voor de behandeling van nareisaanvragen is inmiddels opgelopen tot meer dan twee jaar. Dat is meer dan 800 procent van de toegestane behandelduur’, schrijft hij in een post op LinkedIn, waarin hij kritiek heeft op deze gang van zaken.

Klaassen is universitair docent aan de Universiteit Leiden en is een expert op het gebied van gezinshereniging. Het strenger maken van de voorwaarden ziet hij als een trend, die steeds weer komt kijken wanneer politici een streng asielbeleid willen voeren. Want gezinshereniging is een van de migratievormen waar je een beetje aan kunt sleutelen, legt hij uit.

‘Migratieregelgeving is voor

‘Bij gezinshereniging kun je een beetje aan de knoppen draaien en daarom blijven politici dit doen’

het grootste gedeelte geregeld door de EU en daar kun je heel weinig aan veranderen als lidstaat. Bij gezinshereniging kun je een beetje aan de knoppen draaien en daarom blijven politici dit doen, om maar uit te stralen en streng asielbeleid te hebben. Toch zit de

rechter hier vaak bovenop en is een tik op de vingers vaak het gevolg. De rechterlijke macht laat regelmatig zijn tanden zien waar het gaat om het recht op gezinsleven. Dit hebben we in Nederland al vaker gezien’, zegt hij.

Bij voorstellen om gezinsher-

eniging te beperken lopen politici al snel aan tegen Europese regelgeving. Gezinshereniging is geregeld in de EU-Gezinsherenigingsrichtlijn, maar er wordt ook regelmatig verwezen naar het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK). Zo is Nederland al meerdere malen gecorrigeerd door het Europese Hof van Justitie, vertelt Klaassen.

‘In de afgelopen 25 jaar zijn er veel voorstellen gedaan die later moesten worden herzien’, legt hij uit. ‘Denk bijvoorbeeld aan oud-minister Rita Verdonk, die het inkomensvereiste strenger wilde maken. Het Europese Hof van Justitie vond dit te streng. Het huis-

vestingsvereiste is twee jaar geleden ook al eens geopperd. Toen bleek dat de EU-Gezinsherenigingsrichtlijn dit niet toeliet: een lidstaat mag niet eisen dat een vluchteling geschikte huisvesting heeft als voorwaarde voor gezinshereniging. Nu ligt dit voorstel weer op tafel, maar dan alleen voor statushouders met subsidiaire bescherming (de categorie vluchteling waar de veranderingen voor gelden, red.), waar er wel een huisvestingsvereiste mag worden gesteld.'

Er is wel ruimte om strenger te zijn op gezinshereniging, meent Klaassen. 'Maar als je daarbij doorschiet zal de minister aanlopen

'Een lidstaat mag niet eisen dat een vluchteling geschikte huisvesting heeft'

tegen de grenzen van het recht. De huidige voorstellen zijn zo streng dat het op verschillende punten de rechterlijke toetsing niet zal doorstaan. Wat dat betreft is het beter en realistischer om iets minder streng te zijn als je iets wilt veranderen.' Klaassen denkt dat politici dit soort maatregelen dan ook vooral opwerpen om het asielbeleid streng te laten lijken, in de hoop dat het afschrikkend werkt.

'Maar de keuze om te migreren is meestal niet gebaseerd op beleid, eerder op de situatie in het land van herkomst. Als iemand besluit om te migreren naar Europa, dan zal het niet zo veel uitmaken of dit naar Nederland is of naar Duitsland. Omdat migratiewetgeving vooral verankerd is in EU-wetgeving, kunnen landen niet zoveel van elkaar verschillen in strengheid. Mensen kiezen vooral voor een land vanwege een

onduidelijkheid over het weerzien is enorm. Je kunt niet over gezinshereniging praten zonder het over dit menselijke aspect te hebben.'

Dit kan Abdurrahman beamen. Hij is dan ook een petitie gestart om aandacht te vragen voor de gevolgen van dit soort beleidswijzigingen voor vluchtelingen. 'Lange verwerkingstijden voor aanvragen voor gezinshereniging veroorzaken onnodig leed bij vluchtelingengezinnen die toch al kwetsbaar zijn en steun nodig hebben. Deze vertragingen verhogen niet alleen de mentale en emotionele stress die individuen ervaren die wachten op hereniging met hun geliefden, maar ze belemmeren ook het proces van hun integratie en vestiging in Nederland. Vooral kinderen ervaren de traumatische gevolgen van het langdurig gescheiden zijn van hun ouders', staat in de tekst.

ÖZÜRİN EN ABDURRAHMAN POSEREN OP EEN BRUG IN DE AMSTERDAMSE BINNENSTAD

'Vooral kinderen ervaren de traumatische gevolgen van het langdurig gescheiden zijn van hun ouders'

netwerk dat ze hebben om hier te komen.'

Het gaat om mensen

Gezien de recente adviezen is nu maar weinig duidelijk wat er gaat gebeuren. Het is eerder voorgekomen dat de minister zwicht voor de kritiek en de plannen aanpast. Desalniettemin heeft het gesteggel over de voorwaarden voor gezinshereniging wel degelijk impact op de mensen die met deze regels te maken krijgen, benadrukt Klaassen. 'Het gaat hier om mensen en vaak om kinderen. De impact van een scheiding binnen een gezin en

'Gezinshereniging is een hoeksteen van de internationale mensenrechtenwetgeving en de bescherming van vluchtelingen, zoals erkend in verschillende internationale instrumenten, waaronder de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten en het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Elke regeling of beslissing die gezinshereniging onnodig vertraagt of belemmert, schendt deze fundamentele rechten en principes', luidt zijn conclusie. ●

ergosana

Medisch Adviesbureau

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl

Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs

Medische Keuring
Levensverzekering

Verzuim &
Re-integratie

Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven

Is Amerika nog ons grote voorbeeldland?

Sinds de installatie van de regering-Trump, staan veel westerse waarden onder druk. Diversiteit, inclusie en steun aan Oekraïne worden opgeofferd aan het *America First*-principe. Speelt Amerika, dat we kennen uit films, muziek en mode, nog een rol in jouw leven?

● TAYFUN BALCIK

Ruben Arnhem,
wijkraadslid

'Vol bewondering laat ik mij informeren over het Amerikaanse nationalisme. Jammer genoeg hebben wij geen Nederland-als-eerste-beleid. Althans met dit nieuwe kabinet zie je gelukkig nog wel wat nationalisme en Hollandse trots. Amerika wordt geleid als een bedrijf. Hard waar nodig, om uiteindelijk het volk te kunnen voorzien van welvaart.

'Met het D66-beleid, van de vorige kabinetten Rutte, (die qua beleid gegijzeld waren door D66), deden we het tegenovergestelde. Alle aandacht ging jaren naar de groepen die zij het zieligst vonden, want dat is eenmaal het verdienmodel van links. Denk aan asielzoekers,

migranten en de regenboogfamilie. Vervolgens werd de rest van het geld verspilld aan allemaal onzinnige klimaat-oorlogs- en woke-idealen die de EU belangrijk vindt. En de hardwerkende Nederlander? Die plukken we kaal of treiteren we zo lang, dat ze vanzelf wel naar Hongarije of Spanje emigreren. 'Uiteraard blijf ik een optimist en blijf ik aandachtig ons kabinet volgen, met hoop op een Ik hou van Holland-beleid.' ●

'Jammer genoeg hebben wij geen Nederland-als-eerste-beleid'

BEELD: PIXABAY

Dimple Sokartara,
communicatieadviseur

'Het is onmiskenbaar dat Amerika al lange tijd cultureel dominant is, bijvoorbeeld in films, muziek en de kledingindustrie. Dat vond ik altijd al problematisch; wellicht komt dat door mijn niet-westerse achtergrond. Bij die films is het ook maar de vraag of je daar het etiket 'westers' op kunt plakken; de bombarie daarin is overduidelijk Amerikaans. Veel Europeanen kunnen zich daar ook niet in herkennen.

'De segregatie die in de VS bestaat tussen rijk en arm, en tussen verschillende groepen mensen, bevestigt voor mij dat Amerika geen voorbeeldland is'

'Door sociale media zien we gelukkig dat er ook andere culturen en omgangsvormen zijn dan alleen 'het wilde westen' van Amerika. Ik ben zelf een paar keer in de VS geweest en de segregatie die daar bestaat tussen rijk en arm, en tussen verschillende groepen mensen, bevestigde voor mij dat Amerika zeker geen voorbeeldland is.' ●

eld? Dit vindt ons panel

Jakob de Jonge,
kunstenaar

‘Hier kan ik heel kort over zijn, want het is helemaal niet Trump die deze zogenaamde westerse waarden overboord heeft gegooid. Dat gebeurt al veel langer. De genocide in Gaza vond plaats onder Biden, niet onder Trump.

‘Al sinds de VS zichzelf onrechtmatig als wereldmacht zien, richten ze op allerlei plekken vernietiging aan. Denk aan Vietnam, Korea, Cambodja, Afghanistan, Somalië, Libië, Irak en uiteraard Palestina. Op talloze plekken heeft Amerika een vernietigende politiek gevoerd.

‘De genocide in Gaza vond plaats onder Biden, niet onder Trump’

‘Sinds ik deze kant van Amerika als puber ontdekte, heb ik eigenlijk nooit respect gehad voor de VS als staat. Voor de mensen, de muziek, de inspirerende denkers en een deel van de cultuur is dat uiteraard een ander verhaal. Maar voor de staat, voor het imperium? Zeker geen respect.’ ●

Ahmed Abdillahi,
postbezorger

Amerika is een land met veel invloed, en die zal niet snel verdwijnen. We zitten nu wel in een periode van verandering. Alle diversiteits- en inclusiviteitsprogramma's worden afgeschaft. *America First* is er kennelijk niet voor minderheden en minderbedeelden. Ik hoop dat de geest van de burgerrechtenbeweging snel weer terugkomt. Momenteel is dat niet aan de orde. Nu is het de tijd van de grote Amerikaanse bedrijven en het kan echt zomaar uit de hand lopen op internationaal niveau. Hoopmoed komt voor de val, wordt

‘America First is er kennelijk niet voor minderheden en minderbedeelden’

gezegd. Ik hoop dat het niet uitkomt, want veel andere landen zullen worden meegesleurd in de ellende.’ ●

Mostafa Hilali,
militair

‘Er is natuurlijk een verandering gaande die verontrustend is. De trans-Atlantische banden met Amerika verworden steeds meer tot een transactionele relatie. Trump heeft de verkiezingen gewonnen, dus veel Amerikanen vinden het klaarblijkelijk acceptabel wat er nu gebeurt.

‘Laten we niet vergeten dat deze egoïstische manier van politiek bedrijven ook in Europa aanwezig is. Het gaat niet meer om het collectief, maar om ‘ikke, ikke en de rest kan stikken’. Dat zegt veel over de tijd waarin we leven.

‘Maar het Amerika van films, muziek en mode bestaat nog steeds. We moeten niet vergeten dat er ook een Amerika is

‘Het Amerika van films, muziek en mode bestaat nog steeds’

buiten Trump. En dat geldt ook voor ons: er is een Europa zoals wij dat zelf zien en ervaren, maar anderen kunnen dat heel anders beleven. Die verschillende beelden botsen nu bijna met elkaar.

‘Het beeld dat over Amerika heerste, was overigens nooit mijn grootste voorbeeld. De illusie die we via tv en bioscopen hadden, blijkt nu minder realistisch dan gedacht. Ik ben bang dat hetzelfde voor ons geldt. En daarmee komen je bij de vraag: is het idee van een pluriforme samenleving en beschaving in Europa een realistisch zelfbeeld of slechts een hoopvolle droom?’ ●

Interview.

Duurzaamheid mag geen elitepro Wouter Stroet

duct zijn, vindt kunstenaar

Wouter Stroet strijdt als kunstenaar en activist onder andere tegen gentrificatie – het ‘opwaarderen’ van huizen en verdrijven van mensen met minder hoge inkomens uit stadswijken. Hij spreekt van ecologische gentrificatie: de trend dat streven naar duurzaamheid steeds meer ten koste gaat van mensen met een laag inkomen.

● TAYFUN BALCIK

Wouter Stroet (29) is grafisch ontwerper, kunstenaar en activist. ‘Het liefst alle drie tegelijk’, zegt hij als bewoner van de hoofdstad. Hij maakt zich zorgen over ‘ecogentrificatie’ in Amsterdam, het proces waarbij klimaatmaatregelen ook tot de verdrukking van arme bewoners van de woningmarkt zou leiden.

Stroet is voor het interview van Amsterdam-Noord gefietst naar Nieuw-West (45 minuten, geen e-bike). Hij heeft al een rondje in de buurt gemaakt voordat hij aankomt op Plein 40-45. Ons initiële idee was om wandelend te praten over wat hij allemaal heeft gezien, maar de regen werkt niet mee. Dus spreken we elkaar in een van vele de sociale huurwoningen van Geuzenveld.

‘Ik ben meerdere keren verhuisd in Amsterdam-Noord en wat me opviel is dat ik altijd in huizen heb gewoond die ooit sociale huur waren geweest’, vertelt hij. ‘Die zouden dan ‘geliberaliseerd’ zijn. Een gekke term voor het verhandelen van sociale huurwoningen.’

Hij zou naar eigen zeggen ook in een sociale huurwoning moeten wonen, gezien zijn lage inkomen. Maar met de huidige wachttijden moet hij daarop nog minstens tien jaar wachten. Dus hij zou zijn vroegst op zijn negen-

endertigste kunnen intrekken.

‘Het is onzin dat we zo lang moeten wachten’, zegt hij gefrustreerd. ‘Wonen, zorg en onderwijs, dat zijn gewoon zulke fundamentele dingen die je niet aan de markt moet overlaten. De overheid moet de regie terugpakken.’

aanpakken en nieuwe huizen bouwen voor rijke mensen. Daarmee verandert bijna alles in de buurt, waaronder het winkelaanbod. Hierdoor kunnen de oorspronkelijke bewoners de huur en de boodschappen niet meer betalen in hun buurt en gaan ze over van leven naar overleven.’

‘Wat voor samenleving zijn we als een dure woontoren bouwen, die duurzaam is, terwijl het aantal dak- en thuislozen in Amsterdam de afgelopen vijf jaar verdubbeld is’

Je bent jong, in de kracht van je leven. Maar je woonsituatie is naar de klote. Velen kunnen daarover meepraten.

‘Ik ben bijna dertig. En dan wil je op een gegeven moment ook naar andere dingen kunnen toewerken. En daar hoort een stabiele woonsituatie bij. Dat is het startpunt.’

Je hebt even rondgewandeld in Nieuw-West. Wat heb je daar aangetroffen qua gentrificatie?

‘Misschien is het goed om te weten wat gentrificatie is. Dat is het fenomeen waarbij gemeenten een wijk

En dan heb jij het ook nog eens over ‘ecologische gentrificatie’. Wat is dat?

‘Net als gentrificatie is ook dat een proces dat leidt tot verplaatsing of uitsluiting van de economisch meest kwetsbaren. Daarbij hanteert de gemeente tegelijkertijd ook een milieu-ethiek waar uiteindelijk alleen maar kapitaalcrachtige nieuwe bewoners van kunnen genieten. De oorspronkelijke bewoners worden verdreven, of mogen blijven wonen in hun slecht geïsoleerde flats met schimmel. Dat is toch niet duurzaam?’

Interview.

Kun je een voorbeeld geven?

'Ik fietste langs metrostation Jan van Galenstraat. Daar heb je een billboard met reclame voor een woontoren om *sky high* te wonen in allemaal zogenoemde duurzame appartementen. Maar wat daaraan dan precies duurzaam is, blijft vaag. Het zal vast iets met een energielabel A++ te maken hebben en dat de woningen circulair zijn, dus dat het recyclede bakstenen zijn enzovoorts. Maar het gaat in ieder geval niet om een duurzame wijk. De meeste mensen die daar in sociale huurwoningen wonen, kunnen de vraagprijs van 480.000 euro voor zo'n appartement niet neerleggen.

Een blok verderop staan de Knijptijzerpanden. Die woningen zijn zo slecht geïsoleerd dat zelfs na een renovatie de schimmel nog steeds terugkomt. Duurzaamheid zou voor elke Amsterdammer moeten gelden, maar nu krijg ik de indruk dat het vooral iets is dat je je moeten kunnen veroorloven.'

Dus jij stelt dat een wijk niet duurzaam kan zijn als de bewoners de woningen niet kunnen betalen en uiteindelijk moeten vertrekken?

'Ja, het is alleen duurzaam voor een bepaalde klasse mensen. Dit moet kritisch bevestigd worden. Net als dat mensen in een Tesla rijden. En dat gemeenten eerst honderden bomen kappen om vervolgens groenvoorzieningen te creëren.'

Wat is er niet duurzaam aan een Tesla?

'Die auto presenteert zich als duurzaam, maar de onderdelen komen uit Congo. De mineralen die in een Tesla worden gebruikt, worden verkregen met vervuilende mijnbouw en de uitbuiting van vaak minderjarige werkers. Dan moet je daar toch grote vraagtekens bij plaatsen. En dan hebben we het over de directeur van

dat bedrijf nog niet gehad.'

Maar het kan toch beter zijn voor de natuur, als ergens minder mensen wonen? Een dure woontoren in Nieuw-West stoot minder CO₂ uit. Dat is toch mooi meegenomen?

'Ik denk dat je hierdoor een soort eco-elite creëert, waardoor eigenlijk alleen kapitaalkrachtige mensen duurzaam kunnen leven, die bijvoorbeeld ook biologisch voedsel kunnen betalen. Dat lijkt me

eco-geïntegratie?

'Ook in Amsterdam-Noord zie je hier voorbeelden van. In Elzenhagen zijn er bijvoorbeeld drieduizend bomen gekapt en wordt er nu geadverteerd om mensen te lokken er te komen wonen. Er wordt gewoon een villawijk gebouwd, de groene urban villa's van Amsterdam-Noord. Dit terwijl de wijk al groen en openbaar was. Dat wordt heel vaak genegeerd in de billboards, maar de oorspronkelijke situatie in veel Amsterdamse wij-

investeringen en van nieuwe gebiedsontwikkeling, alleen is dat dus niet weggelegd voor de bestaande bewoners, maar voor nieuwe mensen die de zogenaamde duurzaamheid kunnen betalen.

Het is een neokoloniale vorm van stadsplanning, waarbij naar een gebied wordt gekeken vanuit kapitalistisch oogpunt en waarbij de oorspronkelijke bewoners plaats moeten maken voor andere mensen. Er lijkt ook een link te zijn tussen fascistische vernietiging en kapitalisme. Trump heeft het bijvoorbeeld over bouwen van een soort resort in Gaza. Eerst vernietigen ze het oorspronkelijke leven, de steden, en de natuur, en dan gaan ze het opbouwen tot een winstgevend model.'

'Het is een neokoloniale vorm van stadsplanning, waarbij naar een gebied wordt gekeken vanuit kapitalistisch oogpunt'

En dan is Nieuw-West ook nog eens lange tijd '020-Gaza' genoemd. Waar ligt de hoop voor achtergestelde buurten zoals deze?

'Laatst zag ik iets voorbij komen van iemand die onze stad Hamsterdam noemde. Het is inderdaad geen *feel good story*. Mijn hoop ligt echt in het verzet en in onderlinge solidariteit. Verzet kan op velen manieren: de straten opgaan en een collectief geluid maken; niet wijken voor de rijken en onze buurt terug claimen. Maar ook door middel van kunst, cultuur en onderwijs. We moeten verhalen vertellen die zijn geworteld in de wijken waarin we wonen, die als een tegengif kunnen dienen voor de mythe dat de bewoners zelf het verval van hun buurt hebben veroorzaakt. Het verspreiden van zulke mythen is net als gentrificatie bewust beleid geweest. Daar moeten we ons tegen verzetten. De kracht van solidariteit laat ons zien en voelen dat we niet alleen zijn, dat ondanks de onderlinge verschillen tussen Nieuw-West, Noord en Zuid-Oost onze strijd hetzelfde is.' •

niet echt bevorderlijk voor een duurzame wereld, waarvan je wil dat die binnen het bereik moet liggen van ons allemaal. Anders werkt het sowieso niet.'

Hoezo niet?

'Ten eerste is het nog maar de vraag in hoeverre het rijden in Tesla en de nieuwbouw in Nieuw-West echt duurzaam zijn. Wil je dat mensen minder rijden in benzineauto's, dan is gratis openbaar vervoer een beter idee. En wat voor samenleving zijn we als we een dure woontoren bouwen, die duurzaam is, terwijl het aantal dak- en thuislozen in Amsterdam de afgelopen vijf jaar verdubbeld is?'

Heb je andere voorbeelden van

ken was dat er in de buurt gewoon bomen moesten zijn en dat je op wandelafstand een park zou moeten hebben.'

Zijn er nog andere overeenkomsten tussen Noord op Nieuw-West?

'Er rust nog steeds een zekere stigma op beide wijken. Vroeger werd er over de Van der Pekbuurt gezegd dat je er niet dood gevonden wilde worden. 'Noord gestoord' is ook zo'n term, die inmiddels voor veel Noorderlingen een geuzennaam is geworden. Naar beide wijken is lang niet omgekeken. En als er dan problemen waren, dan stond iedereen op zijn achterste benen: oh, hoe kan dit nou weer? Tegenwoordig zijn beide wijken doelwit van

**THOMAS
VON DER DUNK**Publicist.
Cultuurhistoricus.

Bisschop Budde verdient een standbeeld

Het was een gewaagde verademing na het pathetische en rancuneuze gebral van de nieuwe dictator in spe, het narcistische monster dat op 5 november opnieuw door de kiezer het Witte Huis in is gekatapulteerd.

Het contrast kon niet groter zijn. Terwijl de techmiljardairs na die rampzalige dag niet wisten hoe snel ze zijn hielen moesten likken om hun zaakjes veilig te stellen, klonk er tijdens die hele opgeblazen kroningsceremonie van Donald I één stem van de menselijkheid.

Mariann Budde, bisschop voor de Episcopale Kerk in Washington, durfde het tijdens het traditionele inauguratiegebed op 23 januari aan om middels een smeekbede op te komen voor de door zijn plannen bedreigde minderheden en een beroep te doen op zijn geweten.

Trump op zijn geweten aanspreken: dat is zoeken naar iets wat er niets is. Niet eerder heeft een dermate totaal misvormde persoonlijkheid het tot Amerikaans president geschopt. Zijn wereld bestaat slecht uit winnaars en verliezers, en voor de laatsten, de zwakkeren, koestert hij slechts diepe verachting. Zijn hele loopbaan is gebouwd op het genoegen

om andere mensen te vertrapen.

Slechts één ding bezielt hem: wraak. En die zal iedereen voelen die hem de afgelopen jaren niet welgezend is geweest – gewezen ministers die nu hun beveiliging verliezen, gewezen generaals wier portret nu verwijderd wordt. Daarvoor wordt de hele staatsmacht ingezet.

Sinds die mislukte moordaanval komt daar een gevaarlijk Messiascomplex bij – God heeft hem gereed om Amerika te redden, en zijn paladijnen blaten dat braaf na. Sommige hunner reppen nu al van een aanpassing van de constitutie om een derde presidentiële termijn mogelijk te maken, zodat Trump zijn werk kan voltooien.

En dan is er Mariann Budde, die hem op grond van haar geweten in het hol van de leeuw tegenspreekt. Veel oerconservatieve christenen, gekenmerkt door een benepen egoïstische mentaliteit die haaks op het Evangelie staat, vielen over haar heen. Haat jegens andersdenkenden is immers hun belangrijkste geloofsartikel. Een Republikeins congreslid riep al dat Budde op de deportatielijst gezet moest worden.

Welkom in het nieuwe dystopische Amerika van de Grote Trump-tator: iedereen die het waagt Hem tegen te spreken, wordt gedeponeerd.

Voor haar moed om in een zo vijandig gezelschap onverstoort

‘Het totale tegendeel van Mariann Budde vormt Marjolein Faber’

voor anderen op te durven komen – talloze aanwezigen schijnen vanwege deze onverwachte tegenspraak verbijsterd met hun ogen gerold te hebben – verdient Mariann Budde een standbeeld. Pal voor het Witte Huis.

Want hoe veel mensen die in de positie zijn om dat eveneens te doen, durven dat nu inderdaad ook te doen, nu, nu het nog slechts ongemakkelijk is – en nog niet meteen levensgevaarlijk? De meesten kijken al dan niet beschaamd weg, verschuilen zich achter formaliteiten of er even niets van te vinden – of huilen mee met de wolven in het bos. De gemakzuchtige lafheid van Mark Zuckerberg is in feite nog stuitender dan de egomane verdorvenheid van Elon Musk.

‘Toen de Nazi’s de communisten arresteerden heb ik gezwegen; ik was immers geen communist.

Toen ze de sociaal-democraten gevangen zetten heb ik gezwegen;

ik was immers geen sociaal-democraat.

Toen ze de vakbondslieden kwamen halen heb ik gezwegen; ik was immers geen vakbondsmans.

Toen ze de joden opsloten, heb ik gezwegen; ik was immers geen jood.

Toen ze de katholieken arresteerden; heb ik gezwegen; ik was immers geen katholiek.

Toen ze mij kwamen halen... was er niemand meer die nog kon protesteren.’

Aldus de Duitse dominee Martin Niemöller, nadat hij in 1937 na een preek tegen Hitler in het concentratiekamp Sachsenhausen was beland.

En hoe zit dat bij ons? Het totale tegendeel van Mariann Budde vormt Marjolein Faber, met afstand de meest kwaadaardige Nederlandse minister ooit. ‘Ik ben beleid’ en ‘dit wil het volk’: iedere deskundige negerend of openlijk schoffend poogt ze door bewust wanbeleid zelf de voor de PVV electoraal broodnodige chaos en crisissfeer te scheppen.

De jurist Carolus Grütters heeft daarom op 22 januari met een stuk in *NRC* terecht aangifte tegen haar gedaan wegens ambtsmisdrif. Daar staat drie jaar op. Waar bisschop Budde een standbeeld verdient, hoort minister Faber inderdaad eerder thuis in de gevangenis. ●

Ibram X. Kendi: ‘Trump wil racia

Ibram X. Kendi, een van de invloedrijkste stemmen in het antiracismedebat, waarschuwt voor de gevaren van racistische framing en politieke manipulatie. In het kader van Black History Month (februari) spreken we met hem over diversiteitsbeleid, de ontmanteling van Black Lives Matter en parallellen tussen de Verenigde Staten en Nederland.

● EWOUT KLEI

Kendi (1982) is een vooraanstaande Amerikaans historicus en antiracisme-activist. Hij verwierf internationale bekendheid met zijn boeken *Stamped from the Beginning: The Definitive History of Racist Ideas in America* (2016) en *How to Be an Antiracist* (2019). In zijn werk benadrukt Kendi dat racisme geen statisch probleem is, maar zich voortdurend ontwikkelt en aanpast aan nieuwe politieke en maatschappelijke omstandigheden. Zijn pleidooi voor een actieve antiracistische houding – in tegenstelling tot louter ‘niet-racistisch’ zijn – heeft veel invloed op het debat in de Verenigde Staten en daarbuiten.

Sinds de opkomst van de Black Lives Matter-beweging en de aandacht voor institutioneel racisme na de moord op George Floyd, zijn Kendi's ideeën steeds relevanter geworden. Tegelijkertijd krijgt hij felle kritiek van conservatieve en rechtse stemmen, die zijn ideeën beschouwen als polariserend en schadelijk voor de samenleving. In gesprek met *de Kanttekening* vertelt hij over de aanval van Donald Trump op het diversiteitsbeleid, de manier waarop racisme zich aanpast en de parallellen tussen de Amerikaanse en Nederlandse situatie.

Denkt u dat de klok wordt teruggedraaid en dat alle maatregelen tegen racisme worden teruggedraaid door de regering-Trump? Of valt het mee?
‘In zekere zin wordt de klok inder-

daad teruggedraaid. Donald Trump valt programma's en beleid aan die diversiteit bevorderden. Dit is niet zomaar een aanval op beleid, het leidt tot een vorm van re-segregatie in de Verenigde Staten. De regering spant zich actief in om raciale ongelijkheid en racisme in stand te houden. Maar het is niet slechts het stoppen van vooruitgang, er is ook sprake van wat ik noem racistische vooruitgang.’

Wat is dat, ‘racistische vooruitgang’?

‘Wat ik bedoel is dat racisme zich blijft ontwikkelen en aanpassen. De framing van diversiteit als iets negatiefs voor Amerikanen en de bewering dat inclusie schadelijk is voor witte mensen zijn nieuwe manieren om racisme te promoten. Hierdoor heeft het Witte Huis de ruimte om beleid rond diversiteit, gelijkheid en inclusie (DEI) af te schaffen, onder het mom van het verdedigen van burgerrechten – terwijl ze die juist ondermijnen.’

U zegt dat alles wordt teruggedraaid? Geldt dat ook voor Black Lives Matter en de burgerrechtenbeweging?

‘Ja, Black Lives Matter is grotendeels ontmanteld. Het is gereduceerd tot een symbool, zonder de

kracht en de politieke invloed die het eerder had. De beweging werd geframed als iets dat tegen witte mensen was, terwijl dat niet klopt. Vervolgens werd BLM gelijkgesteld aan critical race theory (CRT), en CRT werd op zijn beurt weer gelijkgesteld aan ‘woke’. Wokisme werd gekoppeld aan DEI, en het frame werd dat DEI ‘tegen witte mensen’ zou zijn. Het draait allemaal om framing en manipulatie. Wat men-

sen niet beseffen, is dat ook witte mensen profiteren van minder politiegeweld en een beter begrip van racisme.’

Hoezo?

‘Zwarte mensen zijn vaker slachtoffer van politiegeweld dan witte mensen, maar ook te veel witte mensen zijn slachtoffer van politiegeweld. En omdat we racisme beter zijn begrijpen hebben we ook een beter inzicht in fenomenen als vrouwenhaat, homohaat en discriminatie op basis van klasse gekregen. Black Lives Matter is goed voor alle mensen.’

Ziet u parallellen tussen de VS en Nederland?

‘Absoluut. Neem de woningcrisis in Nederland: in plaats van naar de echte oorzaken te kijken, wordt de

schuld gelegd bij migranten, alsof zij huizen ‘afpakken’. Geert Wilders gebruikt dit als politiek wapen, net zoals Trump bewees dat immigranten banen stelen. In de VS kampen veel Amerikanen met economische problemen, zoals inflatie. Politici manipuleren deze frustraties door ze te koppelen aan retoriek tegen migranten. Het is een beproefde methode om mensen te misleiden.’

De National Football League heeft de boodschap ‘End Racism’ tijdens de Super Bowl vervangen door ‘Choose Love’. Hoe ziet u dat?

‘Die verandering is symbolisch. De afgelopen jaren werd er serieus gesproken over waarom racisme zo hardnekkig is en hoe we het kunnen bestrijden. Nu zien we een verschuiving: mensen die racisme willen beëindigen, worden geframed als haters. ‘Choose Love’ suggereert dat het probleem niet racisme is, maar wij – de mensen die racisme benoemen. Dit is een strategie die wereldwijd wordt gebruikt. In Nederland werd Sylvana Simons bijvoorbeeld dikwijls aangevallen omdat ze zou ‘polariseren’, terwijl ze gewoon ongelijkheid en onrechtvaardigheid aankaarte. Minderheden die opkomen voor hun rechten worden weggezet als verdelers van de samenleving, als mensen die onvaderlandslievend zijn.’

Critici stellen dat uw benadering – dat je óf racist, óf antiracist bent – te simplistisch is. Hoe reageert u daarop?

‘Ik hoor dat vaak, maar critici leggen zelden uit waarom het simplistisch zou zijn. Wat ik betoog, is dat je handelingen en uitspraken

le ongelijkheid in stand houden'

racistisch of niet-racistisch kunnen zijn. Ik zeg niet: 'jij bent een racist'. Maar als je niets doet tegen racisme, dan accepteer je de structuren die ongelijkheid in stand houden.

'We leven in een diep racistische samenleving. Er zijn grof-

'Mensen die racisme willen beëindigen, worden geframed als haters'

weg twee fundamentele ideeën over ras: of je gelooft dat bepaalde groepen superieur of inferieur zijn, of je gelooft dat alle mensen gelijk zijn. Beleid kan ongelijkheid bevorderen, in stand houden of bestrijden. Er is geen neutrale positie tussen rechtvaardigheid en onrechtvaardigheid.'

Uw noemde eerder Critical Race Theory: dat is een erg academische manier om naar racisme te kijken. Bent u niet bang dat uw ideeën te moeilijk zijn voor het grote publiek, de mensen die je moet 'educaten'?

'Nee. De meeste mensen die mijn boeken lezen, zijn geen academici. Ik probeer mijn werk toegankelijk te maken en schrijf ook kinderboeken. Daarnaast werk ik aan films en sociale media-inhoud om racisme begrijpelijk te maken. Regeringen, zowel in de VS als in Nederland, voeren een strijd tegen onderwijs en promoten onwetendheid. Mijn boeken wor-

HISTORICUS EN ANTI-RACISME-ACTIVIST IBRAHIM X. KENDI

'We leven in een diep racistische samenleving'

den op sommige plekken verboden – zeven van mijn zestien boeken zijn niet toegestaan in bibliotheken en scholen in verschillende staten. Dat laat zien hoe groot de weerstand tegen kennis over racisme is.'

In 2020 kreeg de antiracismebeweging veel aandacht, maar na het escalerende geweld in Gaza is de focus verschoven naar Palestina. Ziet u de strijd voor Palestijnse rechten als iets dat de antiracismebeweging

overschaduwde, of als een onderdeel ervan?

'Ik zie het als een integraal onderdeel van dezelfde strijd. Het gaat om verzet tegen racisme, etnische zuivering en kolonialisme. De manier waarop Palestijnen worden gedehumaniseerd – Trump noemde Gaza 'de hel' – lijkt sterk op hoe hij Afrikaanse-Amerikaanse gemeenschappen als 'hel' bestempelde.

'Racisme zal niet vanzelf verdwijnen. Mensen zullen pas weer de straat opgaan als er een nieuw racistisch incident plaatsvindt dat tot verontwaardiging leidt. Helaas is dat slechts een kwestie van tijd.' ●

ABDELKADER BENALI

Schrijver.

Theater is geen plek voor haat

Ik zou niet zo snel een kaartje kopen voor een komiek die bevolkingsgroepen tegen elkaar opzet. Er zou een komiek naar Amsterdam komen om op te treden, op het laatste moment werd zijn optreden afgezegd. Zijn veiligheid kon niet gewaarborgd worden. Zijn humor zou niet kosjer zijn; er was gedoe.

Ik bekeek een paar YouTube-filmpjes waarin de komiek optrad. Ik vond het weinig overtuigend hoewel ik het type ben dat best wel makkelijk lacht, de eerste lach bij mij is voor het lef waarmee iemand op het podium staat. Misschien dat het in de zaal wel overkomt.

Toch keek ik stug door: waar schuurde de humor van deze man dusdanig dat het als onwenselijk werd beschouwd? Na een paar filmpjes begon het me te dagen: deze komiek is er nog niet uit of hij humor of politiek wil bedrijven. De nogal harde politieke overtuiging die hij heeft, zit zijn humor in de weg. Humor relateert maar hij was eigenlijk niet van plan te relateren en dan houdt de humor op te bestaan. Zijn politieke overtuiging was duidelijk: Wij zijn Goed, Zij zijn Fout. De machotrots die hij uitstraalde, liet weinig ruimte voor mij om hem nog wat te gun-

nen.

Wat hij duidelijk wilde maken was dat zijn groep wat betrof mensenrechtenschendingen en geweld totaal geen blaam trof, alle schuld lag bij die andere

Cameretten Festival niet zou doorkomen. Maar laat deze komiek vooral optreden in Amsterdam. Als middelmatigheid een criterium was dan zou de stad cultureel leeglopen.

‘Alle schuld lag bij die andere groep’

groep. Ze moesten niet zo zeuren. Daarna volgden er een paar gemakzuchtige grappen waarin de taal, cultuur en religie van die andere groep belachelijk werd gemaakt. Er was gelukkig ruimte voor zelfspot maar die was onschuldig vergeleken met de scheldpartij jegens de andere groep. De grappen deden omdat ze zo belegen waren ook niet echt pijn. Ze legden vooral zijn gebrek aan originaliteit bloot. Ik denk dat hij de eerste ronde van het

Even later zag ik hoe je wel mensen aan het lachen kan maken, scherp kan zijn en kan verbinden. De Palestijnse theatermaker Alaa Shehada bracht in Paradiso zijn onemanshow *The Horse of Jenin*. De eerste grap van de voorstelling was dat het geen onemanshow was, want hij werd begeleid door prijswinnend harpist Remy van Kesteren. De show van Alaa ging over opgroeien in Jenin, waar veel Palestijnen wonen die in 1948 uit Haifa zijn gevlucht.

Op een dag kwam er een Duitse kunstenaar die van het afval dat de bezetters achterlieten een standbeeld van een paard maakte. Het standbeeld werd een ontmoetingsplek voor de verliefde Alaa. Het werd ook de plek waar Alaa en zijn beste vriend Ahmed samenkwamen. Dan weer clown, dan weer verteller, dan weer stand-up trekt Alaa ons die wereld van Jenin in. Door de komst van kunstenaars wilde Alaa acteur worden. Zijn anekdote over een dame uit New York die de jongeren in een workshop ervan wil overtuigen dat de bezetting in ‘het hoofd zit’ is hilarisch.

Grote kracht van de voorstelling is dat Alaa ons, publiek, onderdeel maakt van het verhaal. We bouwen samen met hem aan de voorstelling; als het licht uitvalt in het theater in Gaza omdat de bezetter de elektriciteit afsluit, vraagt hij ons met de mobiele telefoon licht op hem te laten schijnen. En de voorstelling kan verder.

Het verhaal is bitterzoet en eindigt tragisch. Toch ging ik opgewekt naar buiten, met het paard van Jenin onder mijn arm. Dit theater blies leven in mijn geloof in de mensheid. Geen plek voor haat. Laat de slechte grappen maar komen! ●

AHLAM BENALI

Journalist en publicist

Mijn zoon wil naar een middelbare school zonder wapens

Mama, is het wel veilig op de middelbare school?’

De vraag van mijn zoon snijdt door mijn ziel. Hij zit nog in groep 7, maar zijn zorgen reiken al ver vooruit. Het nieuws van de laatste tijd heeft hem diep geraakt. Tijdens het journaal hoorde hij over een havo-leerling van het Segbroek College in Den Haag die een vuurwapen liet zien aan een medeleerling. Op school praatten zijn klasgenoten over de aanhouding van twee jongens van 15 en 19 jaar in verband met het wapen dat een rol speelde bij de dood van een 16-jarige leerling van het Haagse Hofstad Lyceum. Het nieuws is overal, en hij vangt alles op.

We zitten samen op de bank als hij zijn angsten met me deelt. Over anderhalf jaar gaat hij zelf naar de middelbare school. Die gedachte, die eerst vooral spannend en leuk was, is nu vermengd met angst. In zijn ogen zie ik een bezorgdheid die geen kind zou moeten voelen. Op het schoolplein gaat het erover, en thuis ziet hij de zorgen op onze gezichten als het journaal weer een incident meldt.

Dit raakt me extra diep omdat ik zelf weet wat schoolgeweld kan aan-

richten. In 2004 werd conrector Hans van Wieren vermoord door een leerling tijdens de pauze in een volle kantine op het voormalige Terra College in Den Haag. Ik zat toen zelf in de brugklas. De angst en de zorgen van toen komen weer bovendrijven als ik naar mijn zoon kijk. Twintig jaar later lijkt er weinig veranderd. Dezelfde discussies, beloftes en machteloosheid.

’s Avonds in bed ligt hij soms te woelen. Dan vraagt hij of we een goede school kunnen kiezen, eentje die veiliger is. Maar welke school kan me garanderen dat mijn kind veilig is? Het is een vraag die me als moeder machteloos maakt.

Het probleem zit dieper dan alleen wapens op school. Het gaat over een maatschappij waarin kinderen zich zo onveilig voelen dat ze denken wapens nodig te hebben. Over sociale media die ruzies uit de hand laten lopen. Over bezuinigingen op begeleiding terwijl kinderen juist meer hulp nodig hebben. Over scholen die pas ingrijpen als het te laat is.

Wat me het meest verontrust, is hoe gemakkelijk jongeren aan wapens kunnen komen. Via Snapchat en Telegram worden messen en zelfs vuurwapens openlijk aangeboden. Een mes kopen is voor sommige jongeren net zo gewoon als het bestellen van nieuwe snea-

‘Wat me het meest verontrust, is hoe gemakkelijk jongeren aan wapens kunnen komen’

kers. Ze dragen ze ‘voor hun eigen veiligheid’, zeggen ze. Of om status te krijgen in hun groep. De verantwoordelijkheid wordt intussen heen en weer geschoven als een hete aardappel – van ouders naar school, van school naar politie, van politie naar gemeente. Maar we zijn allemaal verantwoordelijk voor het creëren van een omgeving waarin kinderen geen wapens denken nodig te hebben.

De recente gebeurtenissen op het Segbroek College en het Hofstad Lyceum zijn geen geïsoleerde incidenten. Ze zijn symptomen van een dieperliggend probleem dat we als samenleving tot nu toe niet hebben kunnen oplossen. Er zijn al talloze onderzoeken gedaan, stapels rapporten geschreven. Maar wat we nodig hebben is concrete actie.

Het begint bij ons als ouders. We moeten het gesprek aangaan met onze kinderen over wapens, over geweld, over het vinden van andere oplossingen voor conflicten. Scholen moeten stoppen met wachten op het volgende incident en nu werk maken van preventief beleid. Dat betekent investeren in mentoren, in training van docenten, in het vroegtijdig signaleren van problemen. De overheid moet meer geld vrijmaken voor jongerenwerk en preventie in plaats van alleen te reageren als het mis gaat.

Mijn zoon wil gewoon veilig naar school kunnen. Hij wil leren, spelen, ontdekken wie hij is. Dat zijn normale wensen voor een kind van tien. Als moeder kan ik niet accepteren dat angst de toekomst van onze kinderen bepaalt. Want elk incident op school is er één te veel, en elk kind dat bang is om naar school te gaan, is er één te veel.

School hoort een plek te zijn waar dromen beginnen, niet waar ze eindigen in angst. Laten we ervoor zorgen dat de volgende generatie niet opgroeit met dezelfde angsten als wij twintig jaar geleden. Het is tijd dat we onze verantwoordelijkheid nemen. Dit voor mijn zoon, en voor alle kinderen die nu met dezelfde zorgen worstelen. Niet morgen, niet na het volgende incident, maar nu! •

Yassin Akouh beschrijft de koloniale vloed en de Rif

De Vlaamse journalist Yassin Akouh onderzoekt in *Koloniale Vloek* de impact van kolonisatie op Marokko en de Rif. Met unieke bronnen en scherpe analyses onthult hij hoe de mislukte dekolonisatie leidt tot blijvende spanningen.

● EWOUT KLEI

Yassin Akouh heeft een indrukwekkend boek geschreven over de koloniale geschiedenis van Marokko en de Rif, gebaseerd op primaire bronnen uit archieven in Parijs, Londen, Genève en privécollecties in Marokko. *Koloniale Vloek: De relaties tussen de Marok-*

kaanse staat en de Rif bevat unieke foto's en exclusieve informatie en biedt een diepgaande analyse van de volgens hem mislukte dekolonisatie van Marokko in 1956 en de aanhoudende spanningen tussen de Marokkaanse staat en de Rif. Akouh sprak met talloze betrokkenen, waaronder nazaten van hoofdrolspelers, en biedt daarmee een levendig beeld van het historische en actuele conflict.

Yassin, de titel van je boek is 'koloniale vloed'. Wat bedoel je

hiermee?

'De titel bedacht ik pas aan het einde van het schrijfproces. Mijn onderzoek richtte zich op de relatie tussen de Marokkaanse staat en de Rif. Tijdens het onderzoek werd het me duidelijk hoe groot de impact van de Frans-Spaanse kolonisatie van Marokko was op deze relatie. Deze 'vloed' is dat die verslechterde relatie nog steeds bestaat. Frankrijk had na 1956, de onafhankelijkheid van Marokko, nog steeds grote invloed in en op het land. Eind 1958 en begin 1959

kwamen de inwoners van de Rif in opstand omdat de dekolonisatie voor hen allesbehalve volledig was. De nieuwe 'onafhankelijke' macht verleende daarnaast, in hun ogen, onvoldoende steun aan het nog steeds bezette Algerije. De motieven voor hun opstand waren uiteenlopend: economisch, sociaal en politiek. Veel informatie over de opstand is moeilijk te vinden, omdat de Marokkaanse archieven gesloten zijn. We weten dat het Franse leger het Marokkaanse leger opleidde en tech-

Koloniale geschiedenis van Marokko

nisch ondersteunde na de onafhankelijkheid. Mogelijk waren zelfs Franse piloten betrokken bij de onderdrukking van de opstand.'

Waarom bracht de onafhankelijkheid van Marokko in 1956 geen bevrijding voor de Rif?

'Het bracht niet alleen geen bevrijding voor de Rif, maar voor Marokko als geheel. De Riffijnse leider Mohammed ben Abdelkrim al-Khattabi, of Moulay Muhand,

van Frans-Algerije bij. Als je kritisch naar dit idee kijkt, dan heeft de Marokkaanse monarchie, samen met de nationalistengestemd met een onvolledige onafhankelijkheid van hun grondgebied.'

Waarom werd de Rif na de onafhankelijkheid door Marokko achtergesteld? Kwam dat omdat de Riffijnen Imazighen zijn en het koningshuis Arabisch is?

lijk: het Marokkaanse leger beging verschillende criminele misdaden, en het hoofd van dit leger was kroonprins Hassan. In mijn ogen heeft de onderdrukking van de opstand geleid tot een echte breuk met de nieuwe Marokkaanse onafhankelijke macht.'

De opstand van 1958 was niet de eerste opstand in de Rif. Je schrijft uitgebreid over de Rifoorlog van 1921-1926 en de Riffijnse leider Mohammed ben Abdelkrim al-Khattabi. Wie was hij en wat is zijn erfenis?

'Abdelkrim groeide op in een tijd waarin er een einde kwam aan de

glorieuze tijden van Marokko. De invloed en koloniale ambities van Frankrijk en Spanje werden steeds duidelijker. Zijn vader wilde samenwerken met de Spanjaarden, omdat hij hoopte dat ze op gelijke voet zouden kunnen samenwerken. Spanje was echter niet geïnteresseerd in het belang van de Riffijnen. Het was helemaal geen protectoraat, zoals voorgesteld; de Riffijnen werden niet door hen beschermd, maar juist aangevallen en vernederd. Het was een hardvochtige koloniale bezetting.'

'Abdelkrim leidde in 1921 een oorlog tegen Spanje. In 1925 breidde de oorlog zich uit naar

'Abdelkrim groeide op in een tijd waarin er een einde kwam aan de glorieuze tijden van Marokko'

beschouwde vanuit zijn ballingschap in Egypte de onafhankelijkheid van zowel Marokko als Tunesië als een schande, als een schijnonafhankelijkheid. Hoe kun je zeggen dat je onafhankelijk bent, terwijl de koloniale macht nog steeds, jaren na de onafhankelijkheid, haar leger in je land heeft gestationeerd? De Marokkaanse nationalist Allal al-Fassi, leider van de *Istiqlal*-partij (de onafhankelijkheidspartij, red.), maakte daarnaast een kaart van 'Groot-Marokko', waarin hij de grenzen van het historische Marokko vastlegde. De koninklijke familie ondersteunde dit idee. Daar hoorde de Spaanse Sahara, Mauritanië en een deel

'Het was geen etnisch conflict tussen Arabieren en Imazighen, maar een machtsstrijd. De nationalistische *Istiqlal*-partij had na de onafhankelijkheid de macht in Marokko. Haar leiders kwamen voornamelijk uit de grote steden van het voormalige Franse protectoraat zoals Rabat en Fez, en dus niet uit de Rif. De Riffijnen verzetten zich tegen *Istiqlal*, de opstand van 1958-1959 was in de eerste plaats tegen hen gericht. Het Koninklijke Paleis raakte uiteindelijk ook betrokken bij de opstand. Op 5 januari 1959 dreigde koning Mohammed V de Riffijnen dat ze moesten terugkeren naar rust, of anders zou er ingegrepen worden. Dat gebeurde uiteinde-

het Franse protectoraat. Hij vocht daardoor tegen twee Europese grootmachten tot 1926, toen hij zich overgaf. De Fransen verbannen hem naar het Franse eiland La Réunion in de Indische Oceaan. In 1947 ontsnapte hij tijdens zijn overplaatsing naar Frankrijk naar Egypte en werd hij de *éminence grise* van het antikoloniale verzet. In Egypte zou hij naar verluidt zelfs de Argentijnse legende Che Guevara hebben ontmoet. Abdelkrim was kritisch over Marokko en Tunesië, die volgens hem geen echte onafhankelijkheid hadden bereikt. Zijn gedachtegoed blijft voortleven als symbool van verzet tegen kolonialisme en onrecht.'

Met wie zou je Abdelkrim het beste kunnen vergelijken? Willem van Oranje, de Oekraïense president Volodymyr Zelensky?

'Tijdens de Rifoorlog noemden mensen Abdelkrim blijkbaar de 'Riffijnse Napoleon'. Dit was vanwege zijn militaire successen, niet per se vanwege zijn politieke invloed. De Afro-Amerikaanse burgerrechtenactivist Marcus Gar-

vey zag Abdelkrim als een Afrikaanse held, in islamitische wereld wordt hij als een grote islamitisch verzetsstrijder beschouwd.'

In 2016 kwamen de Riffijnen opnieuw in opstand, na de dood van visverkoper Mohsin Fikri. Waarom?

'Zijn dood werd als onrechtvaardig gezien. Het was de druppel die de emmer deed overlopen. De bevolking wilde dat de Rif zich zou ontwikkelen en dat er meer respect en erkenning kwam voor hun strijd tegen de kolonisatie in de vorige eeuw. Activisten vielen daarbij het officiële nationalistische discours aan: in plaats van de nationale Marokkaanse vlag hieven ze de vlag van Abdelkrims verzetsbeweging, die dateert uit zijn oorlog tegen Spanje en Frankrijk. Ook veranderden ze de nationale slogan van 'God, Vaderland en Koning' naar 'God, Vaderland en het Volk'. Daarmee bedoelden ze niet dat de Rif onafhankelijk moest worden, maar wel dat ze hun eigen strijd hadden en dat het gebied beter en eerlijker bestuurd moest worden.'

De Hirak (Arabisch voor beweging, red) werd onderdrukt. Haar leiders, zoals Nasser Zefzafi, zitten nog steeds gevangen. Is de beweging mislukt?

'Nee. De protesten hebben een hele generatie bewust gemaakt. Zefzafi en anderen zitten nog steeds in de gevangenis. Het dossier is dus nog niet afgesloten. Niet alle hoofdstukken van de geschiedenis zijn al geschreven. We weten niet wat de toekomst zal brengen.'

Imazighen, red.) wordt bijvoorbeeld door hen gepromoot en ook wordt het openbaar steeds vaker gebruikt: op verkeersborden, overheidsinstanties en sociale media. In de Rif heb ik in ieder geval geen overtuigend bewijs gevonden dat zo'n schrift daar ooit gebruikt is. Ik ben een voorstander van wetenschappelijk onderzoek. Het Berbers kan bovendien perfect in het Arabisch schrift worden geschreven. Mijn vriend Amine Oulad Lmaroudia heeft tijdens zijn promotieonderzoek in

'De Imazighen schreven in hun eigen taal, maar wel met het Arabische schrift'

Toch lijkt de Marokkaanse staat toegeeflijker te zijn geworden richting de Riffijnen. Het Amazigh-nieuwjaar is nu een nationale feestdag, en Tama-zicht een officiële taal. Hoe zie jij dat?

'Dat moet je breder zien. De Imazighen zijn over heel Marokko verspreid. De monarchie en de staat zijn niet per se anti-Amazigh: de miljardair en huidige premier van Marokko, Aziz Akhannouch, is zelf Amazigh. Voor hen maakt je etnische achtergrond niet veel uit, zolang je maar meewerkt met het systeem. Overigens heb ik wel mijn vraagtekens bij een al te onkritische omhelzing van de 'Amazigh-cultuur', op de manier waarop de Amazigh-beweging dat promoot. Het Tifinagh (het schrift van de

de Bijzondere Collectie van de Universiteit van Leiden een islamitisch manuscript uit Zuid-Marokko gevonden dat in de Amazigh-taal is geschreven. Het is het levende bewijs dat de Imazighen werken schreven in hun eigen taal, maar wel met het Arabische schrift. Ik vrees dat we, als we zo doorgaan in Marokko, op weg zijn naar de creatie van een valse identiteit die ver afstaat van de werkelijkheid.'

Ten slotte, wat hoop je dat de lezers meenemen?

'Dat de strijd voor rechtvaardigheid en waardigheid nog steeds doorgaat. Dat geschiedenis geen afgesloten hoofdstuk is, maar iets dat ons blijft vormen. En dat koloniale wonden tijd nodig hebben om te helen.' ●

TAYFUN BALCIK

Journalist en historicus.

Het woningtekort is de schuld van onze politici, niet van statushouders

Inmiddels kent iedereen wel de tekening waarbij de kapitalist naar de buitenlander wijst en tegen de witte arbeider zegt: 'Wees gewaarschuwd, hij is uit op jouw koekje.' Dit terwijl de kapitalist in pak een bord vol koekjes voor zichzelf houdt. De cartoon is in deze tijden van onversneden racisme bijna bij elke maatregel van de zondebokpolitiek te gebruiken.

Zo ook bij de afschaffing van de voorrangregeling voor statushouders bij de toewijzing van sociale huurwoningen. Volgens woonminister Mona Keijzer (BBB), die hiervoor een wetsvoorstel gaat indienen, zouden vluchtelingen netjes in de rij moeten wachten, net als alle andere woningzoekenden in Nederland.

Net wanneer je denkt dat de Nederlandse politiek niet nog harder met mensenlevens kan omgaan, komen Keijzer, Van der Plas of Yesilgöz om de hoek kijken. We kennen Keijzer natuurlijk al van haar racistische uitspraken over moslims en antisemitisme. Jodenhaat zou volgens haar met de paplepel worden ingegoten in de islamitische cultuur.

Een paar weken geleden vroeg ze zich ook dommig af waarom Gazanen nooit een toeristische

trekpleister van hun land hebben gemaakt. Alsof dat tussen de Israelische bombardementen en blokkades door zo gepiept had kunnen worden.

Bij zulke gespeelde domheid, ook van haar partijleider Caroline van der Plas, kun je ze zelfs zien genieten, gestimuleerd door 'media' zoals PowNews, dat haar provocatief het volgende suggereerde: 'Minister, niet de Gazastrook, maar binnenkort de Magastrook, dat is pas volkshuisvesting, hè?' Keijzer kon een glimlach niet onderdrukken en spelde 'genocide' verkeerd toen ze fantaseerde over Palestijnse toeristen-oorden.

Maar goed, terug naar de afschaffing van de voorrangregeling voor statushouders. Stel, je

'Vluchtelingen zouden netjes in de rij moeten wachten, net als alle andere woningzoekenden'

bent een statushouder en je hebt vijf kinderen (zoals Keijzer), je bent gevlucht vanwege oorlog of andere ellende, komt aan in een azc, wacht jarenlang op de goedkeuring van de IND, en net wanneer je denkt dat je je leven eindelijk kunt oppakken met een dak boven je hoofd, komt er een racistische politicus aanzetten met 'achter aansluiten'. Want dat zou eerlijk zijn tegenover andere woningzoekenden in Nederland.

Als slachtoffer van de afbraak van de sociale huursector, waardoor ik vijftien jaar op een sociale huurwoning heb moeten wachten, trek ik deze vorm van zondebokpolitiek slecht. Hoe kun je überhaupt spreken over eerlijkheid wanneer het nog steeds mogelijk is dat sociale huurwo-

ningen worden gesloopt of verkocht, waardoor de effectieve wachtlijst voor sociale huurwoningen alleen maar blijft stijgen voor de komende generaties? Dat komt dus geenszins door statushouders, maar door onze rasechte Nederlandse politici, die volkshuisvesting jarenlang als een vorm van handel hebben gezien. En daar is met dit racistische kabinet geen zier aan veranderd.

Integendeel. Parasitaire vastgoedbeleggers en pandjesbazen floreren juist op de door de politiek gecreëerde woningschaarste. En iedereen die denkt dat deze asielmaatregel ervoor gaat zorgen dat de wachtlijsten voor Nederlanders gaan krimpen, stoot zich als een xenofobe ezel opnieuw aan dezelfde steen.

Zolang de overheid niet zelf de regie neemt over de bouw van sociale huurwoningen en als de wiedeweerga de verkoop en sloop van sociale huurwoningen verbiedt, gaat er helemaal niks veranderen voor de Nederlander. We hebben het al enigszins kunnen zien in de hoogste huurstijgingen in jaren onder dit kabinet, ondanks alle mooie beloftes die Geert 'twintig procent huurverlaging' Wilders heeft gemaakt. Maar blijf maar rustig verder PVV stemmen. ●

Nieuwe Pioniers: Iraanse wil Nederlandschitteren

In Nieuwe Pioniers spreekt *de Kanttekening* migranten met een eigen onderneming. In deze aflevering komt de 51-jarige in Iran geboren Shahla Poorsobhan aan het woord, eigenaresse van een bruidsmodezaak. In de jaren negentig kwam ze als vluchteling naar Nederland.

● ARJAN VAN WESTEN

In de drukke Javastraat in de Archipelbuurt van Den Haag vind je in twee stigtige panden de bruidsmodezaak Unique Bridal. Achter de etalageramen zijn op twee verdiepingen paspoppen met bruidsjurken opgesteld. Op de eerste verdieping vertelt eigenaresse Shahla Poorsobhan omringd met tientallen bruidsjurken, gezeten op een vintage sofa en onder een fraaie kroonluchter haar levensverhaal. Haar verhaal is niet los te zien van het verdriet, zeg maar gerust het trauma, dat ze als puber in Iran opliep. Het vormde haar ook tot de onder-

neemster die ze nu is. Het is een emotioneel gesprek en daarom schuift haar echtgenoot Roy aan.

Ze is nu 33 jaar in Nederland. Het land waar ze min of meer bij toeval terecht kwam. 'Het had ook Japan, India, Amerika, waar dan ook kunnen zijn', zegt Shahla. Als het maar een land was waar ze kon scheiden van haar eerste man en aan haar eigen ontwikkeling kon werken. Weg uit Iran, uit het Iran van de revolutie waar de Islamitische Republiek van aya-

sjah (de vorst die tot 1979 Iran zeer autoritair regeerde) veranderde er veel. Shahla komt uit een islamitisch gezin. Maar ze gingen losjes met het geloof om. 'Na de revolutie moest je een hoofddoek dragen, mocht je niet in huis drinken, je mocht niet dit, dat mocht niet.' Dogmatische opvattingen die niet passen bij hoe ze in het leven staat. 'Ik geloof in God zeker. Ik wil een goed mens zijn voor anderen. Ik moet niet stelen, niet liegen. Geloof is voor mij meer dan een

'Geloof is voor mij meer dan een hoofddoek opdoen'

tollah Khomeini in 1979 gevestigd werd. Dat regime dat haar niet kon beschermen toen ze als veertienjarige met een man trouwde van wie ze niet hield.

Vissersdorp

Haar eerste levensjaren bracht Shahla door in Bandar-e Kiashahr. Een vissersdorp in Noord-Iran aan de Kaspische Zee. 'Ik was een gelukkig kind totdat ik trouwde.' En brutaal was ze. 'Mijn opa zei al: 'Kind, je komt nooit een tong tekort.' Na het verdwijnen van de

hoofddoek opdoen.'

Ze noemt het geen uithuwelijken wat haar als pubermeisje overkwam. Ze staat erop te benadrukken dat haar verhaal niet een typisch Iraans verhaal is. 'Mijn ouders zijn gewoon uit liefde getrouwd.' Dat haar dit eerst niet gegund was, zorgde voor een pijnlijk en haast onbespreekbaar familietrauma. De man die Shahla en haar ouders 'manipuleerde' was een achterneef van haar vader. 'Hij was twintig jaar ouder, ik had hem bedacht als

grote broer, als oom in ons leven.'

Haar ex-man kwam halverwege de jaren tachtig veel in Bandar-e Kiashahr, dat een beroemde Iraanse vakantieplaats is. Haar vader was vaak niet thuis. Om het hoofd boven water te houden had hij drie banen. Zo werkte hij als bewaker in een haven aan de Kaspische Zee. Ook dieven hadden het voorzien op kaviaar. Terwijl haar vader van huis was, probeerde de achterneef de dertienjarige Shahla te

SHAHLA ALS 'BRUTAAL' KIND

erlandse bruiden laten

veroveren. 'Je bent zo knap, zo'n doorzetter, waarom blijf je hier in Noord-Iran! Ga mee naar Teheran, daar kan je meer bereiken. Ik steun je', imiteert ze de man die met een ongewenst huwelijksaanzoek haar leven ging bepalen. Met dit soort mooie praatjes beïnvloedde hij ook haar moeder. Jong als ze was, dacht ze de situatie te kunnen beheersen. 'Gast, ik ben jouw type niet. Ik hou niet van je, ik wil verliefd zijn', dat zei ze tegen hem.

**“Glas’ was het eerste woord
dat ik leerde. Glas!”**

Donkerblauwe kleding

Shahla sliep als de achterneef kwam logeren met haar moeder en broertjes in de woonkamer. Ze herinnert zich de details van een fatale nacht. 'Ik sliep in spijkerbroek.' Toen hoorde ze buurthonden blaffen. Een groep geestelijken met donkerblauwe kleding keek vanuit de tuin de kamer in.' Beangstigend deze controle in het holst van de nacht. 'Wie is die man?' Haar moeder legde tevergeefs uit dat hij 'een neef' van haar man was. Deze fundamentalisten accepteerden het niet. 'We moesten met zijn allen mee naar het politiebureau.' Daar pakte de achterneef zijn moment en zei dat hij Shahla's verloofde is. Vervolgens kwam de zaak voor de islamitische rechtbank. 'En die besliste: ik moest met hem trouwen. Ik was heel erg gechoqueerd.'

Vervolgens besloot Shahla zonder medeweten van haar ouders naar een ayatollah te gaan. 'Nu komt er een stukje symboliek', gniffelt haar man Roy. Ze vertelt hoe dat bezoek begon met het opengaan van een voor Noord-Iran kenmerkende loodzware ijzeren deur van het erf van de ayatollah. Ze had een boerka aangetrokken. Shahla zat vol goede moed want de dochter van deze man was een van haar klasgenoten. 'Ik was goed met haar.' Nadat ze had aangeklopt ging de deur met een touw open. Op de verhoogde veranda sprak de ayatollah haar kortaf en arrogant aan. Shahla legt uit dat ze de leeftijd van zijn dochter Sara heeft. Ze vraagt zijn hulp om onder het huwelijk uit te komen. Het antwoord maakte een einde aan de laatste hoop. 'Ik kan niets voor je doen. Uit mijn tuin!' Door emoties overmand vertrekt ze. 'Ik gooide die ijzeren deur keihard dicht. Ik hoor het geluid nog steeds.'

Het leven van deze 'man van God' die haar zo in de steek liet, kreeg al gauw een dramatisch

vervolg. Het was de tijd van de Irak-Iran oorlog (1980-1988). Iedereen in Iran kreeg te maken met gewonde en dode zonen en vaders. 'Je hoorde iedere dag ambulances', herinnert Shahla zich. Vijf zonen van deze ayatollah zijn een paar maanden na Shahla's smeekbede aan het front gedood. De man zelf kreeg een hartaanval. 'Ik zeg niet dat hij gestraft is door mij maar toen ik een kind was, brak hij mijn hart. Hij koos niet voor het goede.' Hoewel 'het hele dorp geschokt was', nam niemand het voor de jonge Shahla op. Ook haar vader was machteloos.

Shahla's broertjes waren nog te jong voor de oorlog. Zij hadden het verdriet dat hun oudere zus als getrouwde vrouw naar Teheran verhuisde. Een van de broertjes zei nog tegen haar dat hij graag haar oudere broer was geweest, zodat hij kon helpen. 'Ik was hun tweede moeder', zegt ze, zichtbaar ontroerd.

Huis van haar schoonouders

Ze verhuisde als veertienjarige getrouwde vrouw naar Teheran. 'Ik wilde daar naar school.' Nu in Teheran dacht haar echtgenoot er

SHAHLA TIJDENS HAAR STUDIE IN NEDERLAND

plots anders over. Ze mocht niet naar school van hem. 'Vanaf dag één met hem gevochten.' Letterlijk. 'Soms zat mijn mond vol bloed.' Daar zat ze dan in Teheran. In het prachtige stuk van de stad, net onder de bergen. 'In een mooi huis maar geen vrijheid.'

Dat mooie huis was van haar schoonouders, daar woonden ze bij in. Haar man was vooral veel de hort op, het was onduidelijk wat hij allemaal uitspookte maar geld had hij zelden. Ze praat met warme gevoelens over haar schoonvader. Deze man begreep ook niet waarom Shahla met zijn zoon was getrouwd. Haar schoonvader was een hoogopgeleide

deze school afmaken, voordat mijn kind werd geboren.' Omdat haar ouders niet in Teheran woonden en schoonmoeder en echtgenoot niet zouden oppassen, wist ze dat ze na de geboorte van haar kindje de opleiding niet kon afmaken.

Shahla benadrukt dat het ook haar keus was om zwanger te worden. Niettemin wist ze dat voor moeder en kind de toekomst buiten Iran zou liggen. Ze wist dat ze als moeder in Iran niet kon scheiden. Het wonen bij haar schoonmoeder verliep na het overlijden van 'Baba' in een ruzieachtige sfeer. Er was ook veel spanning tussen Shahla's man en

ze wist gelijk dat ze de Nederlandse taal wilde leren. 'We kregen les van Rob, een oude man met baard. 'Glas' was het eerste woord dat ik leerde. Glas!' Haar ex vond het maar niks. Menigmaal heeft hij haar Nederlandse taalboeken verscheurd.

Bruidsmode

Ze had toen absoluut niet het vermoeden dat ze dertig jaar later de eigenaresse zou zijn van een toonaangevende bruidszaak in het centrum van Den Haag. 'Als kind had ik dat ook nooit verwacht. Ik had wel altijd een klik met bruiden.' Ze vertelt hoe ze haar ogen uitkeek bij het werk van een visagiste toen een nachtje trouwde.' Maar in Nederland dacht ze in de eerste jaren niet aan bruidsmode. Ze wilde studeren, een baan vinden en dan scheiden.

Een Iraanse vriendin die ze bij de Nederlandse les had leren kennen, ging naar de Modevakschool in Den Haag. Ze was enthousiast en vroeg Shahla mee te gaan. Die aarzelde. Ze had immers al een soortgelijke opleiding in Teheran gedaan. Ze zag al gauw de voordelen van een Nederlands diploma. De eerste twee jaar van de opleiding had Shahla nog geen verblijfsvergunning en studiefinanciering was niet mogelijk. Ze overtuigde de directie van de Modevakschool. 'Ik wil deze opleiding doen, maar ik heb geen geld. De school heeft alles geregeld.' Later kwam ze erachter dat 'de kerk' twee studiejaar heeft betaald. Ze heeft geen idee welke kerk. Maar Shahla is deze geldschietster ongekend dankbaar.

De school werkte enorm mee om Shahla te laten studeren. Haar man wilde ook in Nederland niet oppassen en dus zat hun dochter heel vaak samen met haar moeder in de klas. Omdat ze rekening moest houden met de schooltijden van haar dochter was het erg ingewikkeld om een stageplek te vinden. 'Iedereen had het toen over Hardies Damesmode, een high-end-store, daar

'Ik ben niet met status bezig. Het is gewoon hard werken en dan zie ik wel'

erudiete man. 'ik vertrouwde hem, zag hem als vriend.' Als kind al vond Shahla opleiding belangrijk en zo had ze bedacht: omgaan met 'intelligente mensen' zou haar verder brengen in het leven. 'Ik wil van mensen leren.'

Shahla sprak haar schoonvader aan: 'Baba, wat moet ik nu in Teheran?' Hij zag haar talent, haar honger naar kennis en ging met zijn zoon praten. 'Mijn schoonvader overtuigde hem dat het handig is als je vrouw je broek korter kan maken.' Shahla ging vervolgens naar de Teheranse modevakschool. Drie maanden later overleed haar schoonvader.

Een paar maanden later was ze zwanger – zestien jaar oud. Ze was ziek en de docent vroeg uit medelijden of ze thuis wilde blijven. Shahla weigerde. 'Ik moest

zijn moeder.

Shahla's man had inmiddels problemen met de Iraanse autoriteiten. Met hun toen tweejarige dochter vluchtten ze daarom naar Nederland. Iran verlaten dat was wat ze wilde. Alles achterlaten. 'Ik was boos op het regime, maar ook boos op mijn ouders.' Eenmaal in Nederland had ze zes jaar nauwelijks contact met haar familie. Haar ex-man, met wie ze al bijna twintig jaar geen contact meer heeft, woont volgens Shahla tegenwoordig weer in Iran. 'Hij is opa maar zag zijn kleinkind in Nederland nooit.'

In Nederland kwam ze vanaf 1992 in verschillende asielzoekerscentra terecht. 'Als eerste in Rijsbergen. Shahla kijkt terug op een leuke tijd. 'We mochten fietsen. ik was helemaal happy, vond alles leuk. Ik was negentien!' En

wilden alle studenten stagelopen. Ik kon niet want ik moest voor mijn kind zorgen.' Ze is trots dat tegenover Unique Bridal Hardies zit. 'De winkel waar ik van droomde als stageplek.'

Haar taalachterstand maakte de studie erg moeilijk. Tot 's avonds laat zat Shahla met woordenboeken alles op Nederlands modegebied uit te zoeken. 'Wat is wol?' Buren in Den Haag hielpen haar met taalles. Haar echtgenoot had niks door als ze 'ging praten met de buurvrouw.'

Ze gaf niet op en Shahla haalde haar diploma aan de Modevakschool. Nu kon ze aan een Nederlandse carrière gaan werken. Die begon bij een kledingatelier in Naaldwijk. 'Bij strenge mensen met veel regels. Technisch daar veel geleerd.' Op de fiets vanuit Den Haag ging ze erheen. 'Mijn man had een auto maar bracht me nooit.' In Nederland werd ze door haar werk steeds zelfstandiger en de scheiding zette ze door. In 2007 ontmoette ze Roy. Liefde op het eerste gezicht, bevestigen beiden.

Opgeleid als coupeuse en ontwerper leerde ze het vak als verkoopster van bruidsjurken in de

praktijk. In een filiaal van het Bruidspaleis in Den Haag waar ze een kleine tien jaar werkte. 'Daar zag ik hoe vrouwen gelukkig werden van het kopen van een trouwjurk.' Naast haar werk voor het Bruidspaleis begon ze voor zichzelf. Haar atelier was thuis. Voor bruidsmodezaken vermaakte

kochte jurken van topmodewerker. Maar wel in haar eigen ontwerpen voor trouwjurken en de bijbehorende accessoires. Je ziet daarin bijvoorbeeld patronen met bloemen in een Perzische traditie. De wens van de klant staat voorop. 'De bedoeling is vrouwen gelukkig maken. Iedere

de ziekte. 'Ik werkte bij de behandeling gewoon door.'

Wat maakt haar nu als nieuwkomer een goede ondernemer? Ze weet het oprecht niet. 'Ik zie mezelf niet als wow.' Over haar ambities is ze net zo bescheiden. 'Ik ben niet met status bezig. Het is gewoon hard werken en dan zie ik wel.' Roy roemt haar 'vecht-drang, ze gaat gewoon verder.' Het creatieve element, meer haar eigen bruidsjurken ontwerpen, wil ze de komende jaren meer ruimte geven. Ze heeft veel steun gevoeld in Nederland. 'Ik heb hier veel bereikt.' Toch voelt het soms dat ze in twee werelden zit. 'Iran en Nederland. Ik houd van mijn landen. Maar voor mij is Nederland echt mijn huis.' Het ontmoert haar zichtbaar.

'Nooit' zou ze nog in Iran willen wonen, ook niet met Roy. Op vakantie is ze wel een paar keer terug geweest naar Iran. 'Mijn drie jongere broers en mijn moeder wonen er, ik houd van ze.' Haar vader overleed twee jaar geleden. De laatste keer in Iran, zei ze tegen haar vader: 'Als jij dood bent, kom ik misschien nooit meer in Iran. Ik heb liever dat ze naar Nederland komen.' ●

'Ze gaf niet op en Shahla haalde haar diploma aan de Modevakschool. Nu kon ze aan een Nederlandse carrière gaan werken'

Shahla jurken en legde zich toe op het ontwerpen van eigen bruidsjurken. In 2013 liepen de zaken zo goed dat ze in het pand in de Javastraat kon trekken. Unique Bridal was een feit en inmiddels werken er vier coupeuses en vier verkoopsters. En gaan er jaarlijks honderden jurken over de toonbank.

Haar Iraanse roots zijn niet specifiek terug te zien in de inge-

vrouw is uniek.'

Met Roy, een ondernemer in de ict, kreeg ze een tweede kind. Sinds Roy in haar leven is, is het contact met de familie in Iran weer beter geworden. 'Als je je leven op de rit hebt, dan ben je niet meer boos.' Toch bleek die rit al gauw een uiterst kwetsbare. Toen haar tweede dochter in 2011 nog geen jaar oud was, kreeg Shahla borstkanker. Ze overwon

SHAHLA MET NEDERLANDSE BUREN DIE HAAR HIELPEN

SHAHLA MET HAAR OUDERS EN BROERTJE

‘We moeten het vertrouwen in de

De liberale democratie staat onder druk en heeft een sterk politiek midden nodig om haar te beschermen. Zeker nu we het meest rechtse kabinet uit de geschiedenis hebben. Dit stellen Afke Groen en Pieter Jan Dijkman, van de wetenschappelijk bureaus van respectievelijk D66 en het CDA.

● EWOUT KLEI

Is de democratie in Nederland in gevaar, nu we het meest rechtse kabinet uit de naoorlogse geschiedenis hebben, waarin ook de antirechtsstatelijke PVV zitting heeft? Afke Groen is er niet gerust op, vertelt ze. Ze is sinds 1 mei 2022 directeur van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66. ‘Het zijn geen goede tijden in de politiek en ik ben bezorgd. Voor mij is de grootste prioriteit dat we de liberale democratie sterker maken. Ik zie hoe het kabinet-Schoof omgaat met de rechtsstaat en hoe dit stap voor stap gebeurt. Elke afzonderlijke ingreep lijkt klein, maar samen vormen ze een patroon.’

Een van de kernwaarden die nu onder druk staat is volgens haar het non-discriminatiebeginsel. ‘Gelijke behandeling is een pijler van de democratische rechtsstaat. Iedereen moet hier kunnen rekenen op een menswaardig bestaan.’ Het asielbeleid is een duidelijk voorbeeld van hoe dit principe wordt uitgehold, betoogt ze. ‘Dit beleid wordt steeds strenger en de instroom moet koste wat kost worden beperkt. Minister Marjolein Faber van Asiel en Migratie wilde de asielcrisis uitroepen buiten de Tweede Kamer om, via een noodverordening. Dat is een politieke keuze die raakt aan de fundamenten van onze rechtsstaat.’

Een ander dieptepunt is het toeslagenschandaal, vervolgt Groen. De Belastingdienst maakte zich schuldig aan institutioneel racisme. Maar Den Haag lijkt hier nauwelijks lessen uit te hebben getrokken. ‘Je zou hopen van wel, maar de Tweede

Kamer deed in januari nauwelijks iets met alle aanbevelingen uit het rapport over de toeslagenaffaire. De parlementaire commissie concludeerde dat de grondoorzaken van het schandaal niet zijn aangepakt, waardoor het zomaar opnieuw kan gebeuren.’

Groen is geïnspireerd door Alicja Gescinska. Deze Vlaamse-Poolse filosofe schreef in 2023 het essay *De illiberale verleiding*, waarin ze de dreiging voor de liberale democratie analyseert. Die dreiging is voelbaar: de Verenigde Staten dreigen een oligarchie te worden, terwijl landen als Hongarije, India en Israël afglijden naar autoritaire regimes. Volgens Groen ligt de verklaring niet in één enkele oorzaak. ‘Het is verleidelijk om een zondebok aan te wijzen, maar de werkelijkheid is complexer. Mensen hebben behoefte aan veiligheid en betekenis, en leven in onzekere tijden. Als ze geen vertrouwen meer hebben in de toekomst, biedt de illiberale politicus een schijnbaar eenvoudig antwoord: bescherming tegen een ‘gevaar’, of dat nu de elite, woke, transgenders of migranten zijn. Tegelijkertijd zoeken mensen naar een identiteit en een groep waartoe ze behoren, nu de ontkerkelijking doorzet. Voor illiberale partijen is de natie of het volk de ultieme bron van betekenis.’

Maar heeft D66 dan geen rol gespeeld in deze verweerde samenleving, omdat de partij heel erg uitgaat van het individu, wat ten koste gaat van de traditionele gemeenschapszin? Groen vindt dit te gemakkelijk. ‘Liberale partijen de schuld geven van de opkomst van illiberale politiek is te kort door de bocht. Maar we moeten wel erkennen dat er al langer onvrede sluimert. Politieke partijen hebben bepaalde signalen laten liggen. De

jaren zestig waren een tijd van grote maatschappelijke verandering. D66 sloot zich aan bij deze beweging, maar zou de ontkerkelijking en de culturele omslag ook zonder D66 hebben plaatsgevonden? Waarschijnlijk wel.’

‘Zou de
ontkerkelijking
en de culturele
omslag ook
zonder D66
hebben
plaatsgevonden?
Waarschijnlijk
wel’

De heruitvinding van het politieke midden

Een andere partij die mikt op het midden is het CDA. Pieter Jan Dijkman is directeur van het Wetenschappelijk Instituut van deze partij, dat intellectueel onafhankelijk van de partij opereert. ‘Er ontstaat opnieuw ruimte voor het politieke midden. En de oplossingen moeten ook uit het midden komen, want anders winnen de extremen’, zegt hij. ‘Christendemocraten meden lang het begrip ‘midden’, omdat het een lege term is; het midden is per definitie afhankelijk van links en rechts. Maar het midden zal als begrip wel nooit verdwijnen en dan kun je het maar het beste omhelzen. Ik zou het midden heel nuchter willen omschrijven, als ‘midden in de samenleving’, vanuit een diepgewortelde overtuiging

die het denken in sociale klassen overstijgt.’

Dijkman is geen liberaal, zo legt hij uit. ‘In het hedendaagse liberalisme is de zelfontplooiing van de individuele mens centraal komen te staan. Dat leidt al snel tot een meritocratisch ideaal. Dan ontken je het belang van gemeenschappen, maar ook dat de mens meer is dan alleen wat hij bereikt.’ Dijkman ziet twee dominante mensbeelden: het liberale, individualistische wereldbeeld, waarin de mens zelf verantwoordelijk is voor zijn succes of ongeluk en het wereldbeeld waarin de mens vooral wordt gezien als slachtoffer. ‘Dat beeld wordt gepropageerd door links, maar ook de populist.’

De christendemocratie biedt volgens Dijkman een tegengif tegen beide mensbeelden. ‘Ons mensbeeld houdt rekening met de beperkingen van mensen. Dat hoeft niet somber te maken, maar is een aanmoediging om samen te werken, in dienst van het algemeen belang of, beter gezegd, het gemeenschappelijk goed. Dan gaat het niet alleen over materiële zaken, zoals het hebben van een huis en inkomen, maar ook over immateriële behoeftes zoals persoonlijke vrijheid, zingeving en godsdienstvrijheid. In onze tijd wordt veel gesproken over kloven. De SP heeft het over de kloof tussen arm en rijk, de PVV over de kloof tussen volk en elite en sociologen over de kloof tussen hoog- en laagopgeleid. Maar het CDA heeft nooit geopereerd op basis van deze tegenstellingen. We denken niet vanuit deelbelangen, maar vertrekken vanuit het gemeenschappelijk belang. Wat schijnbaar onverzoenlijk is, wil het CDA verbinden: landbouw én natuur, economische groei én klimaat, principes én realpolitik.’

e politiek herstellen'

Dijkman verwijst naar de analyse van Tom van der Meer, die in zijn boek *Waardenloze politiek* stelt dat de politiek te technocratisch is geworden. 'We zijn zo gefocust op feiten en cijfers dat we vergeten harten en hoofden te raken', zegt Dijkman. 'Politiek is niet alleen een kwestie van efficiënt beleid, maar ook van visie en inspiratie.' Centrapartijen moeten zich volgens hem niet laten reduceren tot technocratische managers, maar duidelijke keuzes maken vanuit hun kernwaarden. 'Als politiek alleen een kwestie van beheersing wordt, verliezen we het grotere plaatje uit het oog. Mensen willen weten waarom we bepaalde keuzes maken, niet alleen hoe.

Sociaal-liberalisme versus christendemocratie

D66 positioneert zich al geruime tijd als een sociaal-liberale partij. Maar wat betekent dat precies? Groen: 'Het sociaal-liberalisme legt de nadruk op positieve vrijheid: vrijheid betekent niet alleen met rust gelaten worden, maar ook de mogelijkheid hebben om jezelf te ontplooien, bijvoorbeeld door goed onderwijs en goede zorg. Dit wordt soms als 'links' gezien, maar voor mij draait het vooral om de erkenning dat positieve vrijheid essentieel is. De vraag is: wie bepaalt wat goed onderwijs of goede zorg is? Wat ik mooi vind aan D66, is het geloof in en vertrouwen op democratie. In een democratie beslissen we samen wat nodig is om een vrij en waardig leven te kunnen leiden.'

Dijkman ziet hierin een belangrijk verschil met het christendemocratische gedachtegoed. 'De christendemocratie benadrukt niet alleen de individuele vrijheid, maar ook de sociale dimensie van de mens. Het mensbeeld van het CDA is relationeel: mensen zijn intrinsiek verbonden met hun gemeenschap. Politiek gaat niet alleen over belangen, maar ook over rechtvaardigheid en een gedeeld perspectief.'

Een ander verschil met het sociaal-liberalisme van D66 zit in de rol

PVV-LEIDER GEERT WILDERS SPREEKT BIJ DE ITALIAANSE RADICAAL-RECHTSE LEGA-PARTIJ OP 6 OKTOBER 2024. BEELD: PIERO CRUCIATTO/AFP

van de staat, vervolgt Dijkman. 'D66 vertrouwt op democratische besluitvorming om te bepalen wat positieve vrijheid inhoudt. Het CDA

natuurlijk niet zonder die aardige mevrouw of meneer van de kantine.'

Democratie en polarisatie

Heeft een democratie een sterk midden nodig, of is polarisatie juist onvermijdelijk? Dijkman erkent dat politiek per definitie polariserend is: 'Als iedereen het met elkaar eens was, hadden we geen politiek nodig. Politiek draait om waarden, om verschillende visies op het goede leven. Maar het probleem is dat de huidige polarisatie niet meer draait om inhoudelijke verschillen, maar om vijanddenken.'

Volgens hem is het CDA altijd een antipolarisatiepartij geweest. 'Politieke partijen hebben de taak om de verschillende visies op de inrichting van de samenleving te laten zien. In die zin moeten ze polariseren. Maar bevolkingsgroepen mogen nooit tegenover elkaar worden opgezet.'

Groen en Dijkman zijn het erover eens dat politiek dichterbij de mensen moet komen. 'Politici kunnen niet blijven zeggen: 'mijn deur staat open'. Ze moeten zelf naar de mensen toe', stelt Groen. 'Je hoeft het niet met elkaar eens te zijn, maar je moet wel begrijpen wat er leeft.'

Uiteindelijk komt het neer op de vraag hoe de democratie kan worden versterkt. Gescinska stelt dat we de illiberale verleiding actief moeten bestrijden. Groen en Dijkman delen die visie. 'Als mens zijn we geroepen om antwoord te geven op de nood van deze tijd. Daarbij geloven we in de intrinsieke waarde van elk mens, niet alleen in die van Henk en Ingrid, maar ook in die van Mohammed en Fatima', zegt Dijkman.

'Het is aan ons om het tij te keren', zegt Groen. 'Niet met simplistische beloftes, maar door het gesprek met burgers aan te gaan en vertrouwen in de democratie te herstellen. Dit gebeurt niet alleen tijdens verkiezingen of op social media. We moeten de wijken in, luisteren en verbindingen herstellen.' Tegelijk benadrukt ze dat mensen zelf moeten nadenken. 'Loop niet zomaar achter politici aan. Kritische gesprekken cultiveren burgerschap. Politici moeten niet naar de mond praten, zoals populistten vaak doen, maar wél weten wat er speelt.'

Dijkman: 'Het gaat kantelen. Veel kiezers zijn klaar met de huidige politiek, die te zeer uitgaat van het vijanddenken. We moeten het met elkaar doen.' ●

'In het hedendaagse liberalisme is de zelfontplooiing van de individuele mens centraal komen te staan'

ziet daarnaast ook een rol voor het maatschappelijk middenveld: scholen, verenigingen, religieuze gemeenschappen. Dit zijn de plekken waar mensen samen vormgeven aan de samenleving', aldus Dijkman. Hij maakt een vergelijking tussen de samenleving en het voetbalveld. 'We hebben niet alleen een spits nodig, maar ook middenvelders, de verdedigers en een keeper. En een goede voetclub kan

dK.Academie

voor €29,95 p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform *de Kanttekening*.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek uit de reeks *Elementaire Deeltjes* van Amsterdam University Press, waarover het *Nederlands Dagblad* recenseert: 'beter dan Google en Wikipedia samen', ter waarde van € 15,00 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van € 12,50 per maand.
- Een abonnement op het maandblad van *de Kanttekening* inclusief digitale toegang ter waarde van € 12,95.
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introducté per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in *de Kanttekening* uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts € 29,95 per maand.

In samenwerking met:

